

ספר

העתים

כולל פסקי הש"ס והלכות גם חדשים ותשובות מהנאונים
קדמונים.

חברו

הנשיא רבינו יהודה בר ברזילי אלברצלוני זצ"ל

במאה התשיעית לאלף החמישי.

העתקתיו מהעתקות כתב יד ישן נושן, סדרתיו תצרפתיו והנהתיו בשקידה רבה וביניע נסים, בעזר השם רוכב שמים, את כל סיני מעות הסופרים הסירות, ואת מקוריו בשני התלמודים חולתם העירות, ועשיתי לו חדים במקום בינה, כל אלה חברו יחדו בבאורי

עתים לבינה

והוספתי עליו **מבוא** בראשו אשר יניד קורות העתים כדי ה' הטובה עלי

אנכי הצעיר

יעקב שור בלאאמיר הגאון הטובה מיה יצחק שור זצ"ל

אכיד סה קיק קושב העליל

בעתה"ס מאיר ע"ה ושר"ת דברי יעקב וש"ס.

יצא לאור עולם בפעם ראשונה ע"י חבורת חכמים, מקיצי נרדמים.

בשנת ה'א תרס"ג לביע.

קראקא

בדפוסו של יוסף פישער (גראדנאסטע 62).

ע"ה"ק **ירושלים** תובביא

שנת תשד"מ לפ"ק

הועתק והוכנס לאינטרנט

www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ז

הראשונים זרשו חרעו ניכשו כיסתו עדרו קצרו עמדו דשו זרו
כרוו סחנו הריקדו לשו קיטפו ואפו ואנו אין לנו סה לאכל.
(ירושלמי שקלים ס"ה ה"א).

כל הזכויות שמורות

ALL RIGHTS RESERVED . PRINTED IN ISRAEL

הקדמה.

ה' צבאות עמנו משגב לנו ארקי יעקב סלה.
[לעולם הסמיק הזה אל יהוה סמך [ירושלמי ברכות רפ"ה].

ברכי נפשי את ד' אשר הטיל חבלי בניעמים. להעתיק ולסדר הספר היקר הנתחבר מאחד המיוחד מגדולי קדמינים. הוא ספר העתים הנודע בספרי הראשונים. גם פרשתי עליו אור הנהתי ולתקן בו תיקונים. ולעשות ריחוק במאמרים ופיטנתי כסימנים. ונסף עליו כהנה מקורי המאמרים אשר הצבתי לו ציונים (ה) גם שנצחתי במשכנות חוב הערות וסלמולים שונים. כאשר מאת ד' עלי השכיל לעשות למלאכת שמים כונים. הנה יצא הוא בעתם ראשונה לאור עולם כלל בהדרגה בעדי עדיים. בהשתדלות והצאות חכמות חכמים. הנה הנבחרים ואנשי השם מקיצי נרדמים. אשר להם יאתה תהלה לדורות עולמים. ד' עליהם יהיה לחוקם ולאמצם ולחומכם לדוכב שפתי ישנים.

לכל זמן ועת לכל זמן גם לחמצי שמים. הספר היקר ספר העתים נשאר סמנו בכתבים זה קרוב לשמונה מאות שנה מעת אשר מחברו רדה אותו וגם לידו וכמה מאות שנים היה נעלם מעין כל חי ועד אחרון בומן עסי השנתה נסללה נמצא בעיר אלכסנדריה במצרים חלק ממנו והובא באוצרות ספרי הרב הג' ר' ישראל משה חזן סי"ט דל אביד דרשם [המיל תשובת הגאונים עם הגרות איי הים חותם עצמו משיח סי"ט] ונסכרה אחיכ להרב החכם הגדול המנוח ר' שלמה ולמן היים הלברשטאם [דל]. הוא הנבר אשר הויל כספו לאסף אל ביתו המן ספרים חדשים גם ישנים עם כתבי ידות עתיקות ונהג בהם מוכת עין לזכות את ורבים. ואלה דברי הרב שזחיה ויל אשר כתב אודותיו בהקדמתו לפי ספר יצירה מהמחבר ויל [שזחיאיו לאור בברלין שנת תרמ"ה]: והנה הרב המשיח דל כתב בספרו שארית הנחלה דף י"ג. בא לידו ספר העתים שער השני עדיין שלם מתחלתו עד קרוב לסופו שאכלו לחלחלת הקרקע והיא בכתובה קדמינית ומאושרת — ואנכי זכיתי וקניתי ספי הגיל מעוזבן הרב הגיל עיי הרב ר' נחמן נתן קרוניל עכ"ל. וזה הרב רבינו קרוניל עשה או גם העתקה אחת סמנה העתקה זאת נסכרה בשנת תרל"ד לידו הרב הגדול מהר"ר יעקב כהנא נר"ו והוא דספי לתקן העתקה בשלימות בהעריכה אל גוף הכתב יד אשר נשלחה אליו מהרב שזחיה ויל. וגם כתב עלי הגרות וטראה מקומות עד תחילת הלכות עירובין אשר הכנסתי מהנחתיו וציוני טראה מקומות פנימה בתוך ספרי עתים לבינה ורמתי עליהם את שמו. מהר"י ר"ת מהרב ר' יעקב כהנא. גוף הכתב יד נסכר שוב מאת שזחיה

(ה) ע"ש עירובין ג"ד סע"ב אין התורה נקנית אלא כסימנים. עשו ציונים לתורה. ועיין ג"כ ש"ס שבת ק"ד ע"א סימנים עשה לתורה וע"ש עירובין כ"א סע"ב לימד דעת את העם ראגמיה כסימנים ויתכן עפ"י מה דתניא בספרא ר"ם ויקרא מה חי' "המסקות" משמשות ליתן ריחות למשה לחתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין. ק"ו לחיוב הלכס מהדיום. וזהו שפיר נרדש כי כמה ראגמיה כסימנים בזה לימד דעת את העם:

בין שאר כתבי ידות שלו לבית מדרש הרבנים אשר בלונדון, זה כמשלש שנים אשר התעורר הרב שזחיה לבקש מאת ידידי מהרי"כ נ"י למסור לו ההעתקה למען להרפס הספר ונעתר לו הרב מהרי"כ ועל ידי נמכרה ההעתקה לקנין עולם לתבורות מקיצי נרדמים בשנת תרי"ט והי' חפץ הרב שזחיה לסדרו ולהגיהו ולהביאו לדפוס, וזרה לו אלף למוכה על טוב מחשבתו, אבל טרם החל לעבוד עבודתו חספרו המות, תנח נפשו בני"ע, ועייזו הרספתו הספר נשבתה, ולפני חג הפסח העבר עוררני במכתב ידידי הרב הגדול החכם המפורסם בשם טוב ר' אברהם ברלינר נ"י הנודע לתהלה, ד"ר ברלינר כי יש את נפשו למסור לי העתקות ספר הלז לסדרו ולהגיהו ולעשות בו טעמים לחיות נכון לדפוס ע"י חבורת מקיצי נרדמים אשר הוא עומד כראשם, ובחפץ לבבי העמסתי עלי' העבודה הזאת ובכל כוחי עבדתי בו והי' לי הלילה והיום למלאכה ועם היחוי מוצרד גם במרדות עול הרבנות כאשר נמל על רב העיר ושפכתי שיה לפני ר' כי יתן לי חיל ועצמה להשלים עבודתי עבודת הקודש הוא יעמד על ימיני שלא יצא ח"ו מתחת ידי דבר שאינו מתוקן כי המלאכה נדולה וכי לא לאדם הבויה כי לדי' אלקים :

והנה נוף הכתב יד כתוב סמוך קדמון וכפי השערות הרב הגדול ר' רפאל נפע ראבינאוויטש ויל במכתבו למהרי" כהנא הגיל נעתק הכתב יד סביב לשנת ק"נ לאף השישי, וכנראה מאיזו הגרות שהוסף בו השנות כי הי' הסופר תלמיד חכם אבל כבר הי' גם לפני ספר חסר וכתב בראשו ודיל הנה מצאתי זה השער השני מדולג בתהלה וראיתי בעיהיק עלים מוחקים מנוחים אבל אני לא מצאתי כלום ופי שסמא התחלתי יכתוב אותו בעלים חלקים שהם לפני זה הרף עכיל הסופר ואיזו כתב בראש הספר, ספר העתים שער שני נשכיל מה כי רבינו המחבר חלק ספרו לשערים אשר כל שער הוא חלק מיוחד וכן הי' דרך המהברים או לגזור ספריהם תחת שם שערים וכלול בכל שער הלכות שונות השייכין מענין שער ההוא, ובשער זה השני שהוא מענין שבת כלול בו הלכות ערבי שבתות, הלכות עירובין, ועירובי תרוומין, ושהוסי מבוואת ועירובי הצרות, הלכות קדוש, וני, ושביעות עבדים, הלכות ברכת ועונג שבת, הלכות זילוך, חריקה, הרצאה, ומלפולי שבת, הלכות מלאכות ואיסורי שבת, ואולי הי' כלול בספר עוד איזו הלכות כי חסר בהכתב יד מאמצע הלכות מלאכות ואיסורי שבת, וכפי השערות הרב ראבינאוויטש ויל חסר בהכ"י אחר הלכות ברכת ועונג שבת גם הלכות מצאי שבת והבדלה, וכפי השערתי חסר והרבה גם באמצע הלכות זילוך וכי כאשר העירתי בעתים לבינה שם בתחילת סימן רס"ז, וכתבתי כרברים האלה בהעתקה שלפני ניבר שיש חסרון בכאן בגוף הכתב יד ולדעתי חסר בכאן כמה דמין יען כי רבינו זיל הכנים בהלכה זו גם דיני הרצאה ומלפול והנה סוף סימן הקדום נסתים בפרק במה בהמה יוצאה וחסר מעתה כל פרק במה אשה יוצאה וגם חסרים דיני מלפולי שבת שבפרק ממנין ופרק כל הכלים עכ"ל, ואולם גם מלבד חסרונות אלה אשר לא יוכלו להמלאות נחסרו בהעתקה שלפני בכמה סקומות חסרון איזו מקצת שורות או שורות שלימות או איזו תיבות אשר המעתיק ר' נחמן נתן קריגיל בעל זכר נתן לא הי' יכול להעתיקים כי נמחקו ונמשמשו בגוף הכתב יד שהי' לפני ואנכי מרחתי באלו להשלים החסרון על נכון כאשר העירתי בכל המקומות האלה בעתים לבינה שם, ובאמת כי מלאכת העתקות ספר מספרי ראשונים צריך מתינות גדול ודקדוק רב שלא לשנות מאומה מלשון המחבר כי כל הנה ומלה מהם אשר נראה לכאורה לזרות ודחוק היה מהם בכוננה אשר נהכוננו בגדל הכמת קדשם לרמוז בזה כוזנת ענין נפלא אשר יתגלה למתבונן בדבריהם בשלימות העיין ישר לא כקדוא

בשמרי הרוחות כי זה הי' מחמת רבותי הראשונים להודיע ענינים גדלים דרך שתיקה כמיש בשוית הרשביא סימן שירי אשר לזה תובה עלינו בכל האמשייר להעמיד הנוסחא הישנה בחוקת מתוקן ולחדוד לבוא אל עומק הכוונה כי מובה צמורנין של ראשונים [עם היוחס נראין קשים עוד נמצא בהם לחלוחית טוב יותר] מכרימן של אחרונים [אשר המה בלחלוחית שאין בהם כמשש טוב] כמאמרם בשם יוסא מי עיב. וכאשר בן נהנו גם רבותי חכמי התלמוד בבלי זיל בלשונו המשונית והברייתות קדומות והיה להם ליסוד מונח שחייב אדם לומר בלשון רבו וכאשר כי גם רבינו הקדוש במשנה בסמ' עריות פ"א מינ' ב' חללא תראה במשנה בסמ' ידים פ"ד מיב אמר בן עזאי מקובל אני מפי שבעים ושנים וקני'. כל תלמיד עם מבין יסדר להגיה דציל זקנים וכאשר בן גרמס באמת באיזו דמוסים חדשים, אמנם רבותי בעלי התלמוד בסמ' ובתים דף י"ב ע"ב העירו מדוע תנא זקן [לא זקנים] ופרתו ליישב הנוסחא שהי' בכונה להודיע רכולם בשיטה אחת היו בזה [כדרושם בשמות רבה עם ויחן ישראל] ולא נקל הי' להם לשבש ולהגיי, ולדעת הרבינו בחיי פ' תשא לשון הסורי מחסרא שאמרו בחירצוי משנה וברייתא אין הכוונה לשבש ולהגיי אלא היא הסורן ידיעה ועסק הכוונה הצפונה בקצת הלשון שאין אנו מניעים לעומק הכמתם בצחות הלשון ותתנאר בהרחבת לשונם, ואני הראיתי לדעת בן בשים נדרים כיג רע"ב שתורצו כוונת המשנה בלשון הסורי מחסרא ואחר זה אמרו רב הונא סבר למידרש [תיקן זה] בפירוקה איל רבא תנא מיסתים לן מתוסי ואת דרשית ליה בפירקא, ואם הי' תיחצא הסורי מחסרא מעות וחמרן שמעיה המעתיק ותחמיר איכ' הרי לא רצה התנא לשתמו אלא שחמר בשונה והעיר על זה בראיש שם, אבל מזה מוכיח כמיש שכל דחוק וחמרן הגרוא

(ג) כבר נתפרסם ונרמס בשמי אשר אמרתי אמיתיות הכוונה במשנה עריות דשם רתגן חילל אומר מלא היו מים שאובין פוסלין את הסקה, אלא שחייב אדם לומר בלשון רבו. שמאי אומר תשעה קבין והכמים אומרים וכו' והעידו משום שמעיה ואבשליון שלשת לוגין וכו' ע"ש בכונת סיוס מאמר זה אלא וכו' ססיום ברבוי חילל נחוקו תרמב"ם בשם רבותי ע"ש ונודע גם מה שחפס"ק על זה תרמ"ז וצ"ל [כמובא בשמו בחננות מד"צ היות לשבת חולתו] ותבא אני כי לפי פירושה נתג כל כך דוקק חילל בשמיעות רבותי שמעיה ואבשליון לומר אין בסמ' חין כעלגות לשונם ואשר לזה חפס"ק גם מלת מלא א"כ אין סמק ספק עד שכן קיבל מזה והאיק חלק עליו שמאי שאמרו תשעה קבין כש"כ במה כח תגדירים יפה להכריע על שלשת לוגין שקיימו הכמים דבריהם, גם לשון חסננה והכ"א לא כרברי זה ולא כרברי זה אלא עד שבאו שני גרדיים וכו' לשון זה מורה דגם מרם שבאו השני גרדיים לא קבלו חכמים לא כרברי זה ולא כרברי זה ולא נודע מדוע, ושמע סמני אשר האיור ר' את עיני אמיתיות הכוונה כי שמאי חילל קבלו משמעיה ואבשליון אשר "ש"ש מדות" מים שאובין פוסלין הסקה [כדכסם לחיות שונים לתלמידיהם בלשון קצרה] ובה לא נתלק אדם אבל נחלק בכונת השלש מדות והיה חילל אומר שכונתם היה על "ש"ש קבין" שזה היה חין של תורה ומה שאמר ומה חין ולא אמר שלש קבין חיינו לנלות בזה מעמד רמפני שהין היה מרה תחשובת בתורה כמיש תראב"ד שם ולה נקום גם מסד חסננה כך ולא כלשון חסננה לדבר במדות קבין אלא שחייב אדם לומר בלשון רבו שתא "חילל" אשר פ' הכוונה על חין, ושמאי סברו והשלש מדות הי' הכוונה על "ש"ש חין" שזה השעה קבין ומה נקום בלשון קבין לנלות בזה מעמד לחיות שיעיר זה חשוב למבולת בעל קרי ובפחות אין להחמיר בדרבנן כמיש תראב"ד שם, ולחיות כי הי' מחלקתם במתומת דברי שמעיה ואבשליון שאמרו שלש מדות לא נתקבלו לחכמים לא כרברי זה ולא כרברי זה (כי אולי הם סוביים דשאובין דאורייתא) שאין להקל בשיעור גדול כזה ולהא כמיש בנא תגדירים והעידו אשר שמעו חסד בספרש ויזא סמי שמעיה ואבשליון "ש"ש לוגין" קיימו חכמים את דבריהם כי הם שמעו שיעור מפורש ושיעור שלהם מבל גם השיעור מתום שמעו [משמעיה ואבשליון] שמאי חילל בדרך החוקק עריות, ואתם קבלו האמת סמי כי לא נוסל אנכי מדעני גרדיים שקיימו חכמים את דבריהם :

לע בלשונם נכתב כן בכוונה מחכתוב להצטרף בזה כוונה נעלמה וחיל סדרו שוב
 לגלות הכוונה בהרחבת הלשון שתקטו עיד סדרו. ועדיו במקומה שתקטו המשניות
 בלשון. תני. אימא שאינו תירוץ לשבש אלא להרחיב ביאור בצמצום הלשון ועתים
 ימא מי עיא ותמי כתובות דיד דיה ומי, וכיט בשים עירובין דף ג' רע"ב איתביה
 רב שימי לרב ספא הא תנן כיצר הוא עושה מניח קורה משפת עשרים ולמטה. אימא
 ולמטה. הא למטה קתני, הא קמיל דלמטה כלמעה עיש ואם יהי הכוונה לשבש
 ולמטה דציל ולמעה מה התקשה אליו הוא ולמטה קתני, וזה מוכיח כמיש כי באמת
 זה רק הרחבת ביאור בצמצום הלשון, ולזה הקשה לו להבין האין יתפרש לשון למטה
 בכוונה למעה והשיב לבאר לו שהכוונה בשיעור לשון המשנה דמניח קורה משפת
 עשרים [ובזה נסמך המאמר] ואמר עוד ולמטה מי ולמטה ג"כ הרין כן שמניח משפת
 עשרה אבל בשניהם הכוונה למעה דהיינו למעה מעשרים וכן למעה מעשרה.
 והדברים מאירים ג' ועדיו כתובים אתי במקומות רבות אשר בארתי תירוץ האלה
 כי מיוסרים המה בצמצום ודקדוק הלשון כי תנא אין צריך לפרש דבריו בהרחבה והיה
 להם כלל נימוסי בזה דלעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה [ססחים ג' ע"ב ותולין
 ס"ג ע"ב] יאמרו כי בזה ישנון ויתחדד התלמיד כאשר יתרוור בלשון הקצרה אשר קיבל
 והלכה מרבו לדרת לעומק הכוונה :

ואמנם ניכ לא נשקר בעצמינו בענין מצב המפרים בומיני אשר לא כדורות הראשונים
 בזמן חכמי התלמוד הגאונים, כי בומניהם של הראשונים אשר הדפוס לא
 נתמרה וגם העתקות המפרים היו בצמצום העתקות חירות ובהשגחה נרולה עיי סופר
 ח"ה שהי' שוממה וחדד לדבר ד' לא היה המעות מצוי והבינו לרלות פנינים ממעמקי
 הלשון וירדו לעומק כוננתם. לא כן בומינים האחרונים אשר התחזקו נחפזו בשפע רב
 ונתקפו כמה העתקות גם עיי אנשים אשר לא היו ראויים למלאכה זו ולא ידעו או לא
 רצו כלל להזהר במלאכתם אשר היא מלאכת שמים וגם היה אצלם לאומנות למכור

ג) ברוח שנתכברתי לדרוש בשכתא דכלה לפני תג העצרת בעיה"ק ירושלים תוב"ב בביתכ"ג
 הגדולה דשם התקראת חובת ר"י החסיד עת חיותי שמה בשנת תרנ"ד אשר נשלחתי במלאכת
 אהוב נפשי הרב הצדיק חסיד ועניו הגביר המופלג תלמידי מו"ה **שמואל לשרון** נ"י
 מקארמיתאחע [מרטוני בארין] לקנות שם בית עולמות לזכות אשתו הצנועה הישירה מרת **בילא**
 ע"ה, דרשה כסתיא רפ"ה דשבועות דר"ד שאין מוסיפין על העני ועל העזות, ונתגלגל ברושי
 מנס אחד כהא דתנן שם וכל שלא נעשה בכל אלו הנכנס לשם פטור ובגמרא רמ"ז ע"א במחלוקת
 רב ותנא רב נחמן איתבי' רבא לרב נחמן הוא תנן וכל שלא נעשית בכל אלו, מ"ל תני כאתת
 מכל אלו, וכתוס' שם חשאירו כתימה דמה דחזיקה להגיה חשונה ע"ש ואמרוי או כי במח"כ
 רבותינו בעה"תו"ס מעולם לא עלה ע"ד אחד מאמוראים להגי' במשנה ובריתא כרצונו כרי שלא
 לסתור שיטתו אבל פלוגתא דר"ה רוב נחמן היא בכוונת לשון המשנה המובלת דעת שניהם והיינו
 עיי"ה הסבואר בש"ס סבות כ"ד ומנהרין פ"א מ"ל ר"ע אלא מעתה אל תסמאו, "בכל אלה" התם
 נשי הנוגע בכל אלה היא דסמא כדתא מייניה לא אלא לאו, כאתת מכל אלה" ח"ג כאתת מכל
 אלו עיי"ש חנה סבואר כי לשון בכל אלו מובלת כוונה גם כאתת מאלו ומעתה מ"ש כמין חומר
 כי ר"ה רמ"ל לחלכת רקדשה ראשונה קידשה גם לע"ל ולזה מפרש כוונת המשנה בכל אלו
 בכלה סמא אבל ר' נחמן דס"ל דלא קידשה לע"ל מפרש הכוונה דתנן בכל אלו דהיינו באמת
 מכל אלו ולזה כשהקשה רבא לר"ג כפי סודות פשיטות הלשון דככל אלו המדה כולם השיב לו
 ר"ג תני כאתת מכל אלו מי' שישנה השי' על כוונת כאתת מכל אלו שהיא מובלת ג"כ בלשו
 נה והדברים סאירין, וכאשר הצעתי זה אז לפני אבא מארי הגאון וצליה השיב לי אם חכם בני
 ישמח לבי גם אני כי בזה עמיתי על כוונת דברי הרשב"א בחי' שבתות שם שכתב וז"ל הא
 דאמרינן תני כאתת מכל אלו מירשי פירש כאתת עכ"ל ודבריו מתוסים וגלה סתתה כוונתו
 כדברי בני החי' עכ"ל דסמחתי :

העקוק הספר והיו מדירים בסלאנתם כי הי' דעתם אפרימי וביחוד אחר התפרצות מלאכת הדפוס אשר לזה באמת רבו בספרי השנים וחלתם כמה שונות מעות הגעשה על יום חפז יתיר וחילוף אותיות או תיבות אין לנו להכניס בסד רגלנו ולקבל הנוסחא כמו שהיא ולדחוק עצמינו במלפול' שוא ובמלאי' על נבי סלאי אשר נגאי לתלמיד חכם לצאת בו. ואם גם עתה לא נוכל לעשות מלאכת ההגהה הספר לפני כל תלמיד כי יסדר להיות קורא להגיה במקום אשר יקשה עליו העיון ואין רשות לזה כי אם לתלמיד חכם מסוגל וך הרעיון בקי בכל השים וראשונים היודע להרגיש המעות ומבין בחכמת ההגהה והתיקון, אבל עכים יחויב גם הוא להעתיק הנוסחא כאשר כתובה לפניו ויסיף לנלות רעתו חוצה מה שגראה לו להגיה ולתקן כאשר בצדק הזהיר על זה גם הרי"ת בהקדמתו לספר הישר ועל דרך זה נהגתי את עצמי גם בהעקוק ספר זה. ובקשתי גם עור אלקים כי יהיה עמדי ושמיני בדרך הזה מכל מעות ומכשול :

ואמנם לדעת קישם אמר אמת היות זה הספר חלק מספר העתים שחיבר הגשיא רבי יהודה אלברצלוני דיל הגה ערוו פתוטו אשר המה יתנו עידיהן וצדקו זה. כאשר כי הדברים אשר הובא בשמו בספרי קדמוניו זיל נמצאו כאן הדברים ככתבן עיון תוס' ברכות י"ז ע"ב ד"ה תרי. וראיתי בספר העתים שחיבר הרב רבי יהודה בר בריליי ששמע שהיה עמדי של אש יורד וכו' ע"ש וכל זה כתובה אצלנו מה בהלכות ברכת ועונג שבת סימן קמ"ח :

הרמב"ן בחידושי עירובין פי"ג ח"ל ושוב בקתי ומצאתי בדברי הרב רבי יהודה אלברצלוני דיל שכתב ואתינן למיטשמה ממשיה ואלידו דלא אתי בשבתא וכו', הן הן הדברים הכתובים מה בהלכות ערובי תחומין סוף סימן ל"ג : ועוד ברמב"ן במלחמה פי"ג דשבת ח"ל עוד בתשובת הגאונים ולענין מצטסק ופה ששאלתם אם יש לו שיעור וכו' זה התשובה כתב הרב אלברצלוני ע"כ. והיא לפנינו מה בהלכות ערבי שבתות סימן י' :

הרא"ש בפ"ג דשבת סימן א'. ובספר העתים הביא מתשובת הגאונים וששאלתם אם מתיר ללכוד וכו'. כל מה שהעתיק שם כן תמצאנה מה בהלכות ערב שבת סימן י"ב .

וכרא"ש שם פי"ג סימן א' ורי' יהודה הברצלוני דיל הביא עוד דברי כמה גאונים וכו'. הכל לפנינו הי' ע"ש שם סימן י"ח וסי' י"ט. וגם ברא"ש עירובין פ"ד סי' א' וכתב רבי יהודה ברצלוני זיל ואנו לענינות דעתן לא מיתחיי לן הדיו בכלל הצורך לנקיטו השתנות סיס וכו'. וכל לשון זה תמצא מה בה' ערובי תחומין סימן ל"א. הרב המגיד פ"ז מה' שבת המ"ז. וסעד לדברי מצאתי. במספר העתים וכו' ותובג לשוני וכמו כן צריך שיהי' באותו אצטבא וכו'. כן תמצאו מה בהלכות שתופי מבואות סימן צ"א .

וכן שם הרב המגיד פ"ז מה' עירובין הכ"ד בשם שומברין וכו' וכ"כ. במספר העתים. ותמצאו כן כתוב מה בה' שתופי מבואות סימן צ"א.

ועוד ברוב המגיד פ"ז מה' שבת ובספר העתים סי' שהם כידשבי צריסין וכו'. לפנינו שם סימן ס"ב. וכן שם בהרב המגיד הי' עירובין פ"ז היה וקרב לזה בעיקר הרין כתב בספר העתים וכו'. תמצא לפנינו בה' עירובין תחומין סי' ג"ב ע"ש. יספיקו כל אלה העדים הגאונים היות ספר זה המספר העתים שחיבר הגשיא רבינו יהודה אלברצלוני זיל. ויתר הדברים אשר נענין לתולדות המחבר ומסריו יחדיו להם הדבור במבוא הספר. וחזי לי דבר שכיבנא נסיק ללוחי דתריצא לשמעתי; ואסיים בכריכה לחבורה.

היקרה סקיצה נודטים ונראשם הרב הגדול מבין ומשכיל בתורה אחר הוא אברהם ד"ר ברלינר נ"י אשר מתוכם הדומיה ומחשכי הנשיה יוצאו פנינים לאורה. ולהם יאתה תודה על השתדלותם להדפיס הספר והוא עם ספרי וכיאוירי. תהי משכרתם שלמה מעט ה'. המרא למרי ושיבותא לשקיה. הכות רבינו המחבר הכות אבא מארי הרב הגאון ז"ל ואבא אריכא רבינו הגאון בעל תורת היים זלצליה תעמוד לי שלא תמוש התורה מפי ומפי ורעי ורעי אמר ה' מעתה ועד עולם :

כותב הזתם היום יום בחדש עשתי עשר הוא חודש שבט י"ד בו לסיק.

יעקב שורר אבד פ"ק קומב ודגליל.

מבוא הספר.

אמר יעקב. במרם אקריב לפניך, קודא יקר, הספר היקר הזה וכפרם
אמתח לך שעריו להביאך תדריו, ארכר איזו דברים הנענים אל ענין
המתבר והחיבור כאשר תשיני ידי בישע אלהים:

א) המחבר הוא הנשיא רבינו יהודה בר ברזילי (ב) אלברצלוני (ג) המכונה אחר
שם עירו ברצלוני אשר בארץ אספסיא (ג) היא ספרד, תואר הנשיא
אשר בו מתואר מכל חכמי זהו יניד על המארה יתום משפחתו היטה הזוה נצי
ממשפחת בית המלך דוד, וראשי נליות, כמיש החסיד רבינו אברהם בן הרמב"ם
באגרתו אשר באגרת הרמב"ם דף נ"ז, כי עמי מסודה עתיקה היתה מדינות ספרד
מושבת מבני ישראל והודה עוד זמן נלות ישראל בתורכן בית ראשון ועמדם נלו
לשם שתי משפחות ממשפחת בית דוד, האחת אשר מתוארה בשם משפחת בני דאוד
שנתישבה בעיר אליסענה והשניה משפחת בני אברבנאל שנתישבה בעיר שיבליא.
כמיש הרב הנשיא אברבנאל דל בפירושו לזכריה י"ב ועיש במלכים ב' כ"ה, וכן

ב) וקצתן סגנין אותו בקצרה ר"י ברזילי, וכוה שנה תגאון חיד"א בשח"ג ח"א אות כ' שכתב
ח"ל תגאון רבינו ברזילאי הזכירו רבינו האיי גאון בתשובת תובאה כשר"ת סוד"ם ד"ק [דפוס
קראנא] סימן קמ"ט, ובס' הכלבו סימן קס"ז כתב וכן נמצא בספר ברזילי עכ"ל, ובאמת לא חי'
בין תגאונים גאון ר' ברזילאי שזיכירו הרב האיי גאון ובשר"ת סוד"ם שם נחשך הוא שכתב בשם
תשובת רב האיי גאון שהיא טובאה סר"י ברזילי ע"ש וכוונתו לרבינו המחבר ד"ל שהביאנו בספר
בחלק ריני סמנות שחיבר ואלו היו גם כוונת הכלבו כמיש גם [בשר"ת סוד"ם ר' פראג סימן ת"ג,
וכן מזכירו בתשובתו ר' לובו ומסגנין סוד"ם בר' ברך בסיון וכו"ג ובס' רכ"ד ד"ס.

ג) כמו ברצלוני ובלשון ערבי [אשר היתה אז מדינות ספרד כבושה תחת ידי הערביים] נקרא
אלברצלוני ועיין רש"י סגודין דף פ"ב ע"ב ר"ה ופנהו שכתב כפי' מלת מלך אלקים שהיא
מלשון ערבי הנחוסף אותיות אל בכל פתיחת חיבותיהן, וכן נקרא חר"ף ר"י אלפסי, ויש סגנין
לרבינו „אלברגלוני“ חילוף צ' בנ' בלשונם וכן סגנין לבן דודו הרב ר' יצחק בן ראובן אלברגלוני
היהתה עיר גדולה מישראל יושבת, על דף ים תתיכון במתח קאמולוניא אשר במלכות ארנון.

ד) עיין שדך שדך אספסיא כתב ח"ל, ובגלות ירושלים אשר במספר תרגום גלות ירושלים די
באספסיא, ב"ד פ' מ"ה, [פ"ם ח"ל סוף פ' מ"ד] דרמסקוס אטיא ואספסיא עכ"ל, כתבתי על
זה בספרי נר שדך מ"ש רבינו בשם הב"י היא עיר ברויתא המובא בש"ס כ"ב דף נ"ז סע"א
ע"ש, ומובא גם במשנה כ"ב דף ל"ח ע"א כרי שיהא באספסיא וע"ש כי חי' או דרך דהוקק סא"י
לשם מהלך שנת, ויתכן כי לאשר חי' שם מרשב רב מבני ישראל חי' סגני קצת להיות ישראל

נתוספו שם בספר גם אחיז בתורכן בית שני כפי מיש בסדר עולם הוא ודל בא אספסיאנוס והחריב את הבית והגלה את ישראל. ובהים הרבה מציה דוד ויהודה [ברחו] לאספסיא הוא ספרד עכיל. וטאו החזיקו שם ברת התורה המצוה כאשר העיד רבינו שמאל הלוי דל הוא הריש הנגיד בעל מבוא התלמד בספרו הלכתא נבחרתא אשר העתיק דבריו רבינו זיל. בהלכות ברכת שבת סימן קע"ט. כאשר נשאל הרב האי גאון שנאמר על אנשי ספרד שהם קורין בשבת שנים מקרא בלא תרגום וכתב הנגיד הכי ואמר שמאל הלוי ולי אית מרבנן דאמרי הלילה הלילה לבני ספרד שיניחו את התרגום. כי בספרד מקום ריבוץ תורה היה מוסן [בית] ראשון מנלות ירושלים עד עכשו והנחות התרגום דרך מינות הוא ולא נמצאת בהם מינות מעולם וכו'. ומעולם לא הניחו התרגום ולא דבר אחד מסעמי תלמוד שהיו ערוכין ביהם מציחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי דשכיב בספרד בין קורטובה לאספסיא. אלא כך הי' הדבר שהיו מתקבצין בכל שבתות וקובעין סדרשות לריבוץ התורה עד כמו שתי שעות וכו' ומשתתין עד שטמה הזמן היה הדבר קשה על בעלי בתים חששו וקנים שקבלו ממזמאני נשיא בר חנינאי והוא שכתב לבני ספרד את כל התלמוד מסיו שלא מן הכתב' ד) וכו' ע"כ דבריו היקרים. ומה שהזכיר מציחק ריש גלותא אין ספק שנחמין אל זה המזכר בש"ס יבמות דף קס"ו ע"ב אמרו שם יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי הוה קא אויל מקורטובה לאספסיא ושכיב שולח מתם יצחק ריש גלותא וכו' ע"ש ומדברי הנגיד מוכיח כי יצחק זה הי' ראש גולה שבבבל והוא בא משם למדינת ספרד ה) והביא עמו המשניות ונס סלמולי הלכות דינים של חכמי בבל

מהלכים מא"י לספרד וביותר אלו אשר לסיבה הוצרכו לעזוב ארצם ולברוח על איזו זמן ברחו לשם גולה הגבילו מספר של שני חוקק עד שיעור שולך לאספסיא וכו' כמבואר שם ועש"ס יבמות קפ"ז ע"ב מציחק ריש גלותא דאויל לאספסיא (ועש"ס במסנן) ועיין במדרש ויקרא רבה פכ"ט ג' ואת זרעך מארץ שבים מגליא ומאספסיא ומחברותיה, ולזה דרשו גם בש"ס יבמות ס"ג ע"א שאמ' ספינות הבאות מגליא לאספסיא נתברכו רק בזכות ישראל, והם גולי ישראל אשר נתישבו מאז שברו, (ואמנם מה נדמא בש"ס ב"ב דף ע"ד סע"ב וימא דאספסיא שם ס"ט וצ"ל ימא דאספסיא ושם עיר היא בסוריא ועיין משנה סף מ" חלה אויספון הביא בכרזיו מאספסיא וכתב הרע"ב שם מאספסיא גרסינן שם סקום, וכוונתו לשלול גירמא מופעת שהיו בקצנת מאספסיא עיין פי' הר"ש ספ"ו רשביעות וכן בתוספת ר"ד ב"ב דפ"א ע"ב. ועיין מדרש תהלים כ"ד ס' ו' ובהנחות יד"ע הרב החכם מדרש"ב ג"י שהי' ג"כ בש"ס ב"ב הנ"ל רצ"ל ימא דאספסיא ועיין ערוך אספסיא, ועש"ס נדה דף ל' ע"ב שהי' ארם ישן כאן [בא"י] ורואה הלום באספסיא. נשכיל גם מזה כי היו לאנשי א"י התחברות עם בני ישראל השוכנים באספסיא ונדמה לו בחלום הלילה כאילו הוא באספסיא אשר תפץ לראות שם בשלום אחיו.

ד) כבר סרסמו בתואר גאון שספרו ששים שלטינו גאון הי' צדיק להיות בקי בכל הששים מסכתות כמ"ש המאירי בפתיחה לאבות בסורי הרבנים ועש"ת ררבו' ח"ד ס' ק"ו כתב ושבעתי אומרים כי נתאי הגאון הי' שיהי' יודע שיתא סדרי משנה על פה גמרא ומשניות, ועתה תחזה כי לא תפליגו בשבתם כאשר אנו רואין כאן עדות הנגיד כמה נפיש חילוי' של הגאון חללה לכתוב כל התלמוד מפני שלא מן הכתב ועיין נפלאות ס"ש הגאון רב שירא בשעתי תשובה סימן קפ"ו.

ה) לא נעמיק שאלה למה יכתב רגליו גבר רם ונישא ריש גלותא שבבבל לבוא למדינת ספרד להרביץ שם תורה כי אוילי מוכרת הי' לסיבה מדינית לברות אבל זאת יסלא על אשר שלחו לבבל דיעחק ריש גלותא אויל מקורטובה לאספסיא ושכיב מי תוישינן לתרי יצחק ונחלקו מה אביי ורבא, כי אם נאמר שהיתה אשתו שם באספסיא א"כ אחר שיצחק זה הי' ספורסם שם שריבץ לתם תורה ונדע שהיא הריש גלותא של ככל וירעו נסיעתו מעירוות מת בדרך בין קורטובה

וקבע להם ישיבות ולמד וריבץ שם תורת חכמי התלמוד. וכעין דברים הללו מצינו גם לריבוי המהבר בספרו פי' על ספר יצירה [ברלין תרס"ה] צד קס"ז שכתב ח"ל כי התלמוד הוא קבלה ומסורות ביד ראשי ישיבות דור אחר דור מימי גלות ירושלים סוף יודנה ויחזקאל הנביא שהיתה ישיבתן על גדה פרת והיו התלמוד מסור מידי הנביאים על מה מימי אותה ישיבה של גלות ירושלים ישיבה אחר ישיבה וחכמי דור אחר דור [עד רב אשי ורבינא שבימיהם נפתח התלמוד] ומסורות נפתחתו על מה כל חכמי ישיבה לישיבה וכל חכמי דור חדר מקצתו כתוב ומקצתו על מה מימי הראשונים הם. עד יצחק בר אחתיה ריש גלותא שהיו ערוך ומסור בידו והוא כתב התלמוד לגלות בני ספרד ע"ל שם ויש שיבוש בסיום דבריו אלו וצ"ל עד יצחק בר אחתיה רב ביבי ריש גלותא שהיו מעמי תלמוד ערוך ומסור בידו וממנו עד סר נפורנאי נשיא והוא שכתב התלמוד לגלות בני ספרד כצ"ל כאשר ראינו בדברי הריש הגניד הגיל וכי עוד ניכר רבינו הל בספר העתים מנימה בסמן קעיה שמר נפורנאי נשיא הוא שכתב התלמוד ספד לבני ספרד. אבל מי הוא זה נשיא נפורנאי בר הכינאי שכתב לבני ספרד כל התלמוד מפיו שלא מן הכתב. כי אמנם נודעו איזו נאנוי בבל שהיו שמם נפורנאי אבל לא נפורנאי נשיא בר הכינאי. ומה הביאו לספרד להשחקע וכאשר לא מצא שם ספרי התלמוד הוצרך לכתוב להם את התלמוד ספד שלא מן הכתב. ולפי השערתו צ"ל בר ובינאי והוא זה שהזכירו הגאון רב שרירא באגרתו שרב מלכא ריש גלותא הוריד מנאות את רב נפורנאי נשיא בר ויבנאי במחלוקת שהיו בינו ובין בר וכאי וערק בר נפורנאי נשיא ואזיל למערבא עיש וכפי המבואר בדברי הריש הגניד ברה ואזיל לספרד וכתב להם שם ספרי התלמוד. ואל הגאון הזה נתבוין רבינו במי' לספר יצירה סוף צד ק"ג שהעתיק שם מכתב שאלה לדרב האי נאן [כנראה מחכמי קדוחאן] ונאמר שם בה"ל דבר ברור ומפורסם

לאספמא מה סקום סקום עור שסא עור ריש גלותא אחר בא מבבל באותו זמן לקורטבא ואיש לא ידעו וגם שמו יצחק וגם הלך לאספמא בעת שחלך יצחק ריש גלותא הידוע והריש גלותא הידוע נאבר וכו' ועוב את אשתו וזה שמת הוא יצחק השני מלכד שזה זר סאור אף כי ביאת ריש גלותא לספרד זה גזא מציאות רחוק מאור ועמ"ש שם בנימוקי יוסף ודבריו תמוהים כמ"ש, ואם נאמר שיצחק ריש גלותא עוב אשתו בבבל וכשמת שם בספרד שלחו משם לבבל לשתי הישיבות ואביו ורבא לתודיע מסיבתו להם נפתקו אם להתידי אשתו של יצחק ריש גלותא והצדע להם בשם מבריהתו לספרד כי אולי גם עור יצחק ריש גלותא אחר ברה לספרד וזה הוא שמת שם גם זה תמה הלא לא העמידו רק ריש גלותא אחר ואף אם הי' עוד אחר הלא אנשים מפורסמים הם בכל המדינה ונודע אם יש עוד ריש גלותא אחר באותו זמן שהיו שמו יצחק ואם גם הוא נעלם משם ומה סקום סקום או חיישנין לתרי יצחק וראיתי בשו"ת הרא"ש כלל נ"א סימן ב' שנתקשה ג"כ בענין זה וכתב וידעתו לא הי' זה ריש גלותא כלל מלא כך הי' נקרא לכינוי או שהיו זה כינוי משפתתו ולזה נפתקו או חיישנין לתרי יצחק עש"ב, ואמנם לפי המבואר מקבלת הרי"ש הגניד הי' זה באמת אחר מגדולי חכמי בבל ולמצוא שער דבר בזה נלפע"ד כי הוא נתמנה לריש גלותא שם בספרד כאשר בא והרבוין תורה שם ואשתו באמת היתה עדיין בבבל ואחר איזו זמן כשמת שלחו לבבל לתודיע כי יצחק הבבלי בר אחתיה רב ביבי שהיו שם בספרד ריש גלותא הוא שמת, והנה אמנם ידעו שם ביושיבת אביו ורבא כי יצחק בר אחתיה רב ביבי הידוע להם הי' ח"ח מופלג ושברה מבבל אבל נפתקו כי אולי עוד אחד סניי אחיות רב ביבי זה או רב כיכוי אחר שמצוי במדינות בבבל שגם הוא הי' ח"ח מופלג זה האחר שהיו ריש גלותא בספרד וזה הוא שמת והיו גם שמו יצחק כי שם יצחק הוא משמות המצויין בבבל וכן שם ביבי, ויצחק אשר נודע להם בשם הוא עדיין כתיים בספרד או במקום אחר וכוה נחלקו אביו ורבא או חיישנין או לא בג"ל והבין

לאנשי ספרד ואשר מסורת כידם מאבותיהם כי מר נבזנאי גאון זיל כקסמות הדרך בא אליהם מבבל ורביץ תורה וחזר וכי לא בא בשירה ולא נראה בדרך עכיל והוא מר נפרונאי נשיא הגיל שריביץ תורה בספרד וכתב להם את התלמוד מסוי. ואמנם אף כי הועיל הנשיא הלזה לבני ספרד להרביץ להם תורה עיי כתיבות התלמוד בכלי מסוי אשר מזה נראה כי ער ימיו לא הוי שם עדיין התלמוד בכלי ככל זה עוד הציבו בכל מדי דאיתא בשאלה לזיות שולחין לשאול לשתי ישיבות הגדולות שבבבל ועיר ברצלונא כפי הגיאה היתה או עיר הראשי של חכמים ומסוים רוב עמם גאון בר שושנא מנאוני בכל השיב חשובות לרבנן ותלמידיהן הדרים במדינות ברצלונא כמזכר בשוית הגאונים ד' ליק סימן נ"ז וכפי עדות הראב"ד הזקן בסדר הקבלה שלח רב עמרם גאון את סדר תמילה הגודע בשם סידור רב עמרם גאון למדינות ספרד ובתחלת הסידור שם נאמר עמרם בר שושנא ריש מחיבתא דמתא מחסיא לרבינו יצחק בריה דמרנא ורבנא שמשון, אולי הוי זה ראש ישיבה דברצלונא וכן מביא שם מתשובת שהשיב הגאון מר נפרונאי בר' הילא ריש מחיבתא דמתא מחסיא לבני קהל אליסאנה ועיין בשוית הגאונים שערי צדק שער א' סי' י"ז ושער ו' סימן ס"ז שכתב רב האי בתשובה דיל וסר ר' אלעזר אלהך דמן אסמטיא שאל הא שאילתא מקמי רב סלמי ומר רב נפרונאי גאונים דל וכן מזכיר בסדר מר רב עמרם שם בהלכות סס"ו והוא בא מספרד לישיבת בכל ונתמנה לראש כמיש בתשובה לרב האי שמוכא בסי' האשכול היא צד סי' ע"ש אבל עדיין מעטים היו חכמי ישראל בספרד ועיר שם ועיר שם ולא עצרו כה לרביץ ישיבות גדולות וילד ארץ ספרד הראב"ד הזקן בסדר הקבלה כתב שהי בקרשובה שבספרד בית הכנסת ששמה כנסת המדרש והי שם ריץ ששמו ר' נתן אבל לא היו אנשי ספרד בקיאין בדברי רבותינו זיל ורק באותו מעט שהיו יודעין היו עושין מדרש ומפרשים ועולין ויורדין ע"ש:

(ב) וזרת השמש ובא השמש עד שלא שקעה שטמה של תורה במדינות בכל וזרה שמש התורה במדינות ספרד בתוקף חסנה ויקר הדירה. כי כאשר נדע החל שמש התורה לערוב במדינות בכל במסורות הגאון האחרון רבינו האי זיל לאשר נססקה מקורי החוקת חכמי הישיבות ונתדלדלו אלו שתי הישיבות הגדולות ישיבת סורא היא מתא מחסיא וישיבת פומבדיתא והיתה התורה קרובה להשתבת היו ומדינות ספרד אף כי סקודם היו שם קצת הרבנות תורה כאשר כתבנו אבל עוד היי נחסר להם והרבנות הלימוד במרחבי מדינות אסמטיא כי המה לא הגיעו למדינות חכמי גאונים בכל שהתורה היי ירושה להם דור אחר דור מרורות חכמי התלמוד וקבלו מהם משה לפה כמיש וירמכין הובא דבריו בראיש סוף סיד דריה ובתגאונים קבלו מרבנן סבוראי והם מרבנן אסוראי ובישיבתן על כסא רב אשי הם יושבין ובביהמ"ד שלו הם מתפללין (ו) והם הבינו כפוב עומק סלפולי תלמוד בכלי ונתקבל להם כללי הלכות

(ו) לפלא אשר ראיתי בראב"ן סימן ג' הביא מתשובת גאון שהביא עובדא באחד שמכר סחורה לעבדים ואמר לישראל אחר לסייעו בתמדיה וזה הישראל חטעה להעבדים, ואמר הגאון כי באו לפני הילל הזקן ואמר להו וילד סדרו ומאי רשייש פלגו בעקב כיון שהייתו בא רק ע"י סחורתו של זה וזהו לו חכמים להלל הזקן ע"ש וראיתי שדבר זה הביא גם בתשובת מייסני לספר קנין סימן כ"ב בשם תשובת רב צמח גאון, ולפלא חזק היי קבלה ביד הגאון עסק משפט אשר היתה לפני הילל הזקן שלא הובא במשנה וביריאתא ובשני התלמודים (שתי) ער ומנו קרוב לאלף שנה] וזה יחזק עדות הרב שרירא גאון שכתב בתשובה שמצאו אצל אחד סגמאונים כל היי הרבנן קדמאי דא עם רב וסדרי משנה דאתגנו מייסני הילל ושמוא, ומשם נודע להגאון רב צמח אשר מצא כתב דבר המשפט שבא לפני הילל הזקן, אמנם ראיתי גם בסוף ספר לחם חפנים (דשם

וסדרי הדות ראבי ורבא וגם הו לשיבת בבל הכנסות מרובות ומכל מרחבי התכא אשר שם מושב בני ישראל נשלח מכל עיר ועיר סכים קצוב להחזקות הישיבות ועיי זה הי אפשר להם להרחיב נבול התלמידים והחכמים ולהגדיל תורה ולהאדירה אשר נם שתייהם נחסר להם אז במדינת ספרד. והנה היתה השנחה עלינה אשר הובא לספרד שני אבירי התורה הרב רבינו משה ורבינו חנוך בנו סמוך לזמן רב האי נאון [כאשר יספר העובדא בסדר הקבלה שם] ומן העת ההוא נחששם בספרד לימוד התלמוד עפיי דרך לימודי ישיבת בבל והם קבעו שם ישיבות גדולות אשר נהיו אליהם תלמידים לאלפים וגם הובא על ידם חיבורי הגאונים בכל וספיקי השו"ת והם נתפשטו שם וממשך מאה השמינית לאלף החמישי נהיה ארץ ספרד ארץ מבורכת מלא ברכת ד' בתורה ובהנמה. אבל עשה לה חיל יותר למלאות את ידם לחבר ספרים בסודשי התלמוד עם ספיקי הלכות מעת ביאות הגאון רבינו יצחק אלפסי אשר כא לשם מקרי הסערי: בתחילת המאה התשיעית כי הוא הבין בהכמת קדשו אשר לימוד התלמוד בבלי הבלולה בקשויות ותירוצים שונים ולא נמצא הלכה ברורה במקום אחד הלימוד הווא תכבד על התלמידים ועוד יותר אצל תלמידי ספרד ורב הניעיה בהבנת היות התלמוד תאריך עליהם הזמן עד כי נלא למצוא את אמיתות הלכה ולעמוד על שורשה ותחמקט מהם גם התשוקה אף כי ראה כי הדורות הולכים הלים ואין תלמידי ספרד שבוטנו כתלמידי ישיבת בבל שכדורות הגאונים הראשונים ולה השכיל לקצר לפנייהם את הדרך להעתיק את התלמוד בבלי ולהשמיט ממנה אריכות הפלפולים ולכתור בדרך קצרה המאמרים הנוגעים להלכה כלא אריכות שקליא וסריא ולפרש במקום המתום קצת ולהכריע ההלכה כפי הקבלה שהיתה בידו מכללי הלכות והתמשות ההלכה מהגאונים שבבבל. ובוה העויל להם תועלות מרובה כי אהר שלמרו ונתחדרו קצת בגוף ספרי התלמוד קבעו להם ללמוד בתשוקה הלכות הריף [אשר תלמוד קמן יכונה] ונקבעו שורשי הלכות בזכונם והיי שוב גם נקל להם להעמק בגוף התלמוד ולדלות ממנה פנינים ונתרבה שם עיי עד מרתה גדולי החכמים וזהה שם שמש התורה בגבורתה :

ג) בזמן ההוא נתגדל כבוצלונה רבינו הגשיא המחבר ויל. ועפיי דברי הגאון בשורת תשכיז היא פי' פיו למד רבינו כישיבת הרב ר' יצחק בר' ראובן שהיי או שם לראש ישיבה [אך לא הזכירו רבינו בשום מקום] הרב הווא הי' כבוצלונא בעת ביאות ר' יצחק אלפסי לספרד והיי אלפסי קבע ישיבתו בעיר אליסאנה ושבו הלך הרב ר' יצחק בר' ראובן מברצלונא לארץ דניא אשר בנבול אספסא הדרומית שהיתה כבושה אז תחת יד הערביים והיי שם קהלה גדולה החשובה כמיש בתשכיז שם בסמן ע"ב והוא אשר העתיק בשם ספר מקח וממכר לרב האי נאון מלשון ערבי לעברי וכתב שם ואני בן שלשים חמש שנים בעת שהחזרתי אותו ללשון עברי בשנת ד' אלפים תתליה לביע. ואם למד רבינו זיל אצלו עכ"ם שנה או שנתיים לפני עזבו עיר ברצלונא והיי לכל הפחות כבן עשר שנה נדע מזה להגביל לידת רבינו המחבר סמוך לשנת דיא תתיל. גם בכל ספרו ספר העתים שמוכר לרוב את הריף דל מוכירו רק בשם הגאון ר' יצחק בלי הוספת חיבת ויל שמוסיפין בזכרון חכם אחר מותו וכאשר עפיי רוב כשמוכר לרבינו האי ורבינו חננאל ולהריש הנגיד כותב עליהם דל ואם אינו נזהר בזה ככולם כי למי אשר עברו עליו מספר שנים מאות מספרותו אין מקפדין לכתוב עליו זיל לא כן כפי שרק זמן קצר עבר מספרותו וכאשר באמת

העגא תע"ז] מעתיק שם אשר מצא ככתב קובץ ישן נושן סוד רחיצה שתיקן חילל הזקן ע"ש בקנפוס אחרון לסימן ש"ב. ומי הוא הלל הזקן זה אשר נתכונן אליו אנכי לא ידעתי.

בספר השטרות שחיברו רבינו אהר אשר חיבר הספר העתים שם מזכיר להריף בשם ר' יצחק זיל ומה נראה שספר העתים חיבר רבינו עוד בחי חייתו של הריף והריף נפטר בשנת ד"א תתס"ג ומסתמא ה"י רבינו בעת שחיבר ספריו ככן שלשים שנה וגם זה יוכיח להגביל, וזמן לידתו סמוך לשנת תת"ל, הן עתה מצאתי בספרו סי' על ספר יצירה צד רל"ה ששם הוא מנואר שכתב הסי' לספר יצירה לפני שנת תת"ק ושם מזכיר כמה פעמים שיש בספרו ספר העתים אשר מזה מוכרח שחיבר ספר העתים שנים רבות לפני שנת תת"ק זה יתאמת לנו ג"כ שלידת רבינו ה"י סמוך לשנת תת"ל ועיין ג"כ מ"ש התכס שחייה ז"ל בסבוא לסי' ס"א יצירה, ועל זמן זה הגבילו גם הרב שסתי ישנים בשער בת רבים י"ד, וכן נראה ממיש בהקדמת סי' הגיון הנמשך שהתרווע רבינו עם הנשיא ר' אברהם בן חייא הנפטר לפני שנת תת"ק ע"ש וכן לא נמצא בכל ספרו שזכיר שום חכם סתכמי זמנו שאחר הריף ז"ל (ז):

ד) נעלם מאתנו לדעת במימות מתולדות רבינו ז"ל את כל פירוט הענין עליו אבל זאת נדע כי הליג לחבר חיבורים גדולים בכל הלכות התלמוד כאשר כתב עליו הרב מהר"י די לאש"ש בספרו שער ציון [שחיבר בשנת קל"ב] ז"ל והרב הגדול הנשיא רבי יהודה בר ברויאי אלברצלוני חיבר חיבור גדול ונכבד בכל התלמוד דרך סירוש ופסק ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים שם חושך לאור ומקשים למישור ואשר ראיתי מספריו הוא ספר העתים עכ"ל ועיין ג"כ בהקדמת ספר המאורי בשחייה לאבות, והנאון בשו"ת תשביז סימן פ"ו היא כתב ז"ל ואשר רצית לדעת שמו של הרב אלברצלוני ואינו ספר חיבר, דע כי יש שני רבנים גדולים מלבד הרשב"א ז"ל שקרויים הרב אלברצלוני הראשון הרב ר' יצחק בר ראובן ז"ל אלברצלוני שה"י רב גדול בימי ר' יצחק אלפסי ז"ל והיה סימן גדול והוא עשה אזהרות שנתנו לקרות באלו הארצות המתחילות איזו מקום בינה, והשני אומרים שהיה תלמיד של זה שמו הרב הנשיא ר' יהודה בן ברילי אלברצלוני וגם הוא רב גדול ומיחם וכו' וחיבר ספרים גדולים האחד ברני נשים שמו ספר יחס שאר בשר, והשני ברני מעד שמו ספר העתים, וה"י ספר חוקן שטרות גדול ונכבד והרב בעל העיטור [שחיבר ספרו בשנת תתקל"ט] כשמוכר לזה הרב מזכירו סתם כתב הרב המחבר ז"ל, וזהו הרב אלברצלוני שמוכר בעל ספר אורחת חיים עכ"ל, וכפי הנראה כלול תחת שם שלשה ספרים הללו כל המון חיבוריו שחיבר בהלכות כל התלמוד, ונדפס כעת [ברלין תרנ"ח] ע"י הרב שחייה ע"ה ספר השטרות לרבינו ואמנם אינו נוף ספר תקן שטרות רק קצור ממנו והם נוסחי השטרות לכד אשר העתיקם איזו מעתיק מספר תקן שטרות הארוך כאשר כה דברי המעתיק בראש החיבור ז"ל, בהחיותו כבוצלוני העיר הגדולה מצאתי הלכות תקן שטרות אשר חיבר הנשיא הגדול הרב המובהק רבנא

(ז) הרב הגדול המופלג מזה מאור לעיננו נ"י אבד"ק אלפונא והמדינה [בהערך בגליון הנשלתה אלי מהרב ד"ר ברלינר נ"ח] הסול ספק ברבר אם לידת רבינו ה"י בערך זמן זה באשר כי הראב"ד בסדר הקבלה הביא לזרוב ר' יצחק בר' ראובן וגם את הרב ר' יוסף הלוי אבן סינאש תלמיד הריף ואת שמו של רבינו המתבר לא הזכיר על שפתיו והראב"ד חיבר סדר הקבלה בשנת תתקכ"א ומה נראה שער שנת תתקכ"א עוד לא יצא סבבו של רבינו המתבר ולא חיבר עוד או רבינו את ספריו והראב"ד הכס ארצו וכן מדינתו ה"י, אלו דבריו, ואין ספקו מוציא מריו והוא הסבוא בפי' ל' יצירה שהבאתי שחיבר ספר העתים הרבה לפני שנת תת"ק, וגם דרוק מאור שבשנת תתקכ"א לא נודע שם רבינו וספריו כלל ואשר לא הזכירו הרב בסדר הקבלה ויכל להיות או כי ה"י איזו מחלוקת ביניהם או שגגות השמטה מן המעתיק הראשון וזה נראה יותר שהרי לא מזכיר שם גם לרבינו רש"י ז"ל ומזכיר את הרבינו הם נכר של רש"י וזו יקבל וזו זה למר ששטע שם הר"ת ולא שטע מרש"י וקנו אשר לאורו הלכו כל חכמי דורו ובהכרח כי השמים הסעתיק הראשון שורות שלימות אשר שם כנאו וכוון רבינו המתבר וכן רש"י ז"ל.

יהודה הברצלוני וציל וסביעום הפגאי לא יכולתי להעתיק כל הספר כולו בפתחתיו ושביעותו. הקדמותיו והצעותיו והחלתי להעתיקו מאמצעו מנף פומסי תימן השמרות עגמסי עכיל. ועין מיש אדחתו המריל בפתחתו התיבור. ואעורר לחקן איוו שניאות אשר יצאו מאת המני הרב שזחיה. שם בצד 22 שורה כיג או כתבתן יש בו. נזירותי העיר עזו שזחיה דיל עין כיב דף כיב עיב נידיה בידיה ובכבא מציעא דף מיד עיב נירי דילה עכיל ויש בזה שיבוש וציל נירי דידיה ובכבא מציעא דף קיז עיא נירי דילה [ובדרסד עיב שם לא נמצא] אבל שנה בנוף הערה זו נירי דהתם בשים היא ענין דציג ואין זה שייכות לכאן שרבינו מירי סענין מדה וכך הי' לו לציון עירובין ניד ציב שיתא אלפי נירי ועשרם פסדים ליב רעיא נריוא אכיל עיש וכציל בדברי רבינו יש בו נריות. ובצד 182 שורה ייד הובאו לביד וסלקוה וכן אחר שהפיה (את אשתו) [ציל] באשתו תתת התאנה והביאו לביד וסלקוה. המני' גני' בשניהם בהערה 4 רציל וסקלוה. ושנה בזה דבמאמר השני ציל והלקוהו כמבואר שם בסנהדרין וביבמות דף צ' וכן נרסות כל דראשונים ועין פור ובי' תריס ס" ב' ומזכרה כן כפי הענין ואעורר עירי הבעל המורים ס' תצא כתב כי ימצא שוכב רמו לאיש שהפיה באשתו וסקלוה עכיל וציל והפיה באשתו. תחת התאנה' וכוונתו לשם הגיל אך מיש וסקלוה זה תמוה וכמיש ובכריכ רמים וציל והלקוהו ואין כוונתו לרמח על ענין סקילה דכתיב בקרא זה דכי ימצא. אלא כוונתו לרמח שנחשוב דבר נבלה בישראל אף שהיא באשתו ולזה סמך' לני עשתה נבלה בישראל לצד היותו נעשה במקום פירסום היא דבר נבלה ולזה שייך להחמיר עליו לעונשו במלקות.

הו' אמנם על מיש דהתשיבצ הגיל כי ספרו השני. ברני מעד שמו ספר העתים' העיר על זה הרב שזחיה כמבוא לפי' ספר יצירה חיל הגה כתב כי ספר העתים הוא ברני מעד ופה ראינו כי היו בו גם הלכות אחרות כמו ה' ברכות וה' מזהה ועוד יותר הגט רואים בספר כפתור ופריה דיני' שנכתב וכן בספר העתים חלב שחלבו גוי וכו' ובסי' תמים דעים סימן קיד כתב ספק זה מצאתי בספקי ספר העתים וששאלתם על היין שבחביות. ובסי' קמיב מספר העתים והלכתא קדירה בת יומא ראינו מזה כי היה כולל גם הלכות איסור והיתר ויין נסך ולפי' לא נדע מעמד של דבר מדוע קרא שם ספרו ספר העתים עכיל ולדעתי' הגה אמת נכון הדבר כי ספר העתים הוא ברני מעד אך להיות כי לא היכר רבינו ספרו בדרך ספקי הלכות כמספ' האשכול או ספקי הרייצ נאות כי אם גם על סדר הגמרא כעין ספר הלכות רב אלפס אשר לזה התחיל תחלה השער הראשון מספרו במס' ברכות להיות כי דיני קישותפילה היא ניכ' הלכות התלויים בזמן ובהגיעו לפרק ט' שפתחו כתב מהלכות אבילות וגם רבותיו בעלי התלמוד הביאו דיני אבילות בסדר מעד במס' מ"ק. ושוב כתב מהלכות ברכות. ובסדרשו לספר יצירה צד ריד כתב להדיא וכבר פירשנו זה בהלכות ברכות שחברנו. בתחלה ספר העתים' וכוונתו לשער הראשון. וכן מרמז שם בצד קיז מיש כספר עתים ה' אבילות. האמנם אשר ראינו בספר העתים' שלפנינו שבסוף ה' החומין כתב וכבר באינו וכו' בהלכות מזהה ובהלכות חלה. ובהלכות ערוכי' חצירות סימן קיז כתב וכבר באינו וכו' בהלכות מזהה ובהלכות שתופי' מבוואת סימן ציא כתב שם וכבר האריכו בהלכות מילה. אשר באמת אין שייכות כלל להלכות אלו שיתחברו בשער הראשון אבל באמת לשון וכבר היא מתמארת סגנון לשון הכותב והוא אמנם חיבר הלכות אלה בשערים אחרונים כי אחר שסיים בשער השני שלנו מהלכות מלאכות ואיסורי שבת נראה כי החל מסרק ריא אומר אם לא הביא שהוא סיים דשנת שם החל לכתוב מהלכות מילה. ועדי' נעשה כשאר הלכות. ואשר נכון לדעתי' יותר כי רבינו

חלק את הלכותיו של כל התלמוד לשלושה מחלקות שהם מועד נשים גזיקין וקרא למחלקה אחת בשם ספר העתים לחיות רובי הלכות הם מסדר מועד צריף לספר זה גם מהלכות סוטה ותפילין ומוחה ואכילות חלה ושחיטה ופרישות ואיסורי מאכלות כי אין להלכות אלו שום שייכות כלל לכולם בסדר נשים או בסדר גזיקין ויש להלכות אכילות יותר שייכות לסדר מועד כמיש לעיל וכן ה' סוטה יש לו שייכות יותר לסדר מועד כי קריאת סוטה שייך לסדר מועד וכן ה' תפילין תלויים בזמן ונמצא סמנו גם בשם בעירונין סוטה המציא תפילין ועמדם הלכות מזהה. ועיין להראיש בהלכות קטנות סוף הלכות ספר תורה העתיק מאמר ארוך בשם ספר העתים מיש בשם השוטה הגאונים בענין עיבוד קלף לסוטה וסוטה לבסוף סליק מספר העתים. וכן שם בה' תפילין סוף סימן ס"ז כתב ח"ל ובספר העתים של הרב הברצלוני ז"ל ראיתי כתב ובפיסקא לנאון הלכה אמר להניח תפילין וכו' ועוד שם בסופו אחר שהעתיק הלכות תפילין דשימושא רבה כתב ח"ל וכתב הרב אברצלוני ז"ל מהני טובא על שימושא רבה רכתביו וכו' ע"ש שמנמנם על השימושא רבה שכתבו אודי מתתלמידים כמעוה ח' וגם בשבלי הקפם השלם העתיק בענין תפילין מאמר גדול מתקין תפילין של ר' יהודה ב"ר בדיאלאי בספר העתים ומכל זה ראינו כי הכניסם רבינו בספר העתים כי בהתחלקו הלכותיו לשלושה מחלקות הגיל מצא נכון להכניס הלכות אלו רק בספר העתים וכן גם הלכות מאכלות, ושוב הכניס כל הלכות סדר נשים בספר הנקרא ספר יחס שאר בשר, והלכות כל סדר גזיקין הם בספר תיקן שמורת חזק רק שם הכולל אף כי הכניס בזה מכל עניני הלכות גזיקין שאין להם שייכות לשם שמורת כנס שראינו אשר העתיק הרבה משם בספר התרומות ובספר העיטור אבל הוא שם כולל להלכות סדר גזיקין וכמו כן שם ספר העתים שהוא שם הכולל לסדר מועד ובכללה גם הלכות מכל עניני איסורי מאכלות זו חשערתי הגיל הגנובה. וחבל על ספריו רבינו הגאבור מאתנו כי אלמלי היינו וכינו לאורו היינו וזכין גם לכמה תשובות מנאוני בבל וזכמו מסדר הראשונים המפורסם הרבה בכל ספריו ואשר השתדל רבינו לאוספם בבית נכחותו וקרוב כי לגדל האריכות ספריו ולזה נעשו סמנו רק העתקות יחידות ונאבדו כשלאולי ונודות ספרד אשר היו בשנת קניא וביותר אחר אשר הגלו משם הגלות שלמים בשנת רנ"ב ואולי עוד יבא עת אשר יתגלה ספריו ונוכה כולנו לאורו:

1) מלבד חיבוריו הגדולים אשר חיבר בכל מקצעות הלכות התלמוד וכינו עתה לראות סמנו אשר חיבר. פירושו על ספר יצירה נדפס ע"י חבורת סקצי נרדמים התצאות הרב שוח"ה ע"ה [ברלין תרמ"ה] הספר הזה הוא חיבור יקר מאוד נעלה מעידה על גדולת מחברו רבינו הגדול ז"ל עד כמה רחבו ונמכו ידיעותיו של המחבר כי היה צנא מלא ספרי וכוז סיד שאיט מאבר סיפיה מכל הספרים אשר קרבו לו והיה פתוחים לפניו וערוכים על לשונו מקרא כולה ותרנוסיו. משנה ותוספתא. בבלי וירושלמי. וכל ספרי המורשים הידועים לנו ואת שאינם ידועים לנו (ט) לבר פירושים ותשובות

ח) במקום אודי הראיתי כי השימושא רבה ה' למקור גם לרבינו תוספ"ם בהלכותיו דבפ"ה מחלכות תלמוד תורה ה"ז כתב וכן לא יחלוץ תפיליו בפני רבו וע"ש בכ"ס ובספר יד החלך שם תפח מג"ל לרבינו וה דמ"ש הכ"ס גבי מלך אין ראוי לתלמיד נגד רבו ע"ש שהאריך אמנם הדבר ספורש בשימושא רבה שם אמר רבא אמר לתלמיד למיהליץ תפיליו קמי רבית דכתיב וירם יד וכו' ע"ש והוא ה' למקור לשם רבינו וזמן ראינו שלמדו ג"כ מוריס יד וכו' כמיש הכ"ס ולא כחשנות חזיר החלך.

ט) דבר חדש ראינו לרבינו שם עד 50 במה שנתקשה על משנת דסוף ס"א דמס' כלים שחשבו עשר קדושות ובפרטן אחד עשר הם [ותמהתי שלא תוזכר ששאל מה הריב חזירי נאון

של גאונים בכל חולתן גם לא הגיח יד מחכמת אחרות והגה בכל ספרי המלסופיא של חכמי ישראל, ומשם נקח דוגמא מתכונת נפשו היקרה כי היה סלא חכמה וראת די סדורה ומאוד הרד לדבר די ולמהרת רתו והשתדל בכל עת ליפות דברי הכפרט דל באגרוחיהם ולקבלם כמשמץ בכל מה שאפשר להיות הדעת מקבלתן, ואמר שם נגד דעת איזו רבנותא האומרים כי דברי הגדול שיש בתלמוד וכוונתו אין מקשיץ בהן שיש בהן כמשלים ויש בהן כמימנץ ולמשוך ולשובב רעת עפי הארץ ואינם כמשמסען, ואמר על זה מיהו לענינת דעתן כמה דאמסוך להדורי ולפרושי בהגרות הכתובות בתלמוד מהדינין ומפרשינן [שם צד מ"א] וכתב עוד ואין אנו צריכין למר באגרות אלו שהם בתורת משלים שאינם של עיקר אלא לענינת דעתן הגרות אלו בעיקריהן אמורות הודעת מקבלתן [שם צד מ"ה], וכאמת כבר הראתי לדעת נגד אלו המשחתים להבחישי כל פשוט אנרות חול להציאם מדי משמץ למרי כי הגה ראינו אשר עפי מאמר אנדה שאין משיח בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף [נדה י"ג ע"ב] סמכו על משמות מאמר זה לענין דינא שאם היה לו בניס ומתו קיים מצות

ותשובתו עיין ערך סוף ערך עשר] כתב שם וז"ל אבל אפשר לומר, אולי בימים הראשונים שהיה גמרא לפרדות" תרצו זאת המשנה בגמרא הכי וכו' עכ"ל והנה כבר הרמ"ם בתקומתו לדעתים כתב שלא נמצא תלמוד לסדר סדורות [לבר על גנה] לא תלמוד בבלי ולא תלמוד ירושלמי וראה זה הרש שרבינו הסתבר כתב רבימים הראשונים הי' גמרא גם לסדר סדורות ודעור על זה הרב שוח"ה בהגרות שבסוף הספר שם, וכשאנו לעצמי אמרתי כי באמת כוונת רבינו שבזמן הכמי תלמוד שהיו לומדין ומפלגין גם בסדר סדורות בכל סמכ' כאשר במסכתות של שאר הסדרים אולי בלימוד הגמרא שלהם תרצו זאת המשנה הכי ועש"ס ברכות כ' ע"א רמ"ל רב פסא לאבוי ואין קא מתנינן בעקשין בתליסר מתיבתא, וז"ל סמ"ש תגאונים לפרש חא דר"ש ב"ב ק"ו ראיתא סדורותא קמא דרב אשי אמר לן וכו' כי היה רב אשי ס' שנה ראש ושיבה ובכל שנה פלפול בישיבה בלימוד שני מסכתות הש"ס שספירם ששים ובמשך ס' שנה עשה שתי סדורות לכל מסכתא וכאשר העירתי לדבר מזה בפנים הספר סימן קס"ח אות י"ח אשר סזה מבואר כי פלפול רבינא דרב אשי עם חכמי הישיבה בלימוד גמרא לכל מסכתא סדר סדורות כמו בשאר מסכתות ואל זה נתכוון רבנן כמ"ש שחי' גמרא לסדורות והיינו שהיו לחיים ומפלגין בסדר סדורות אבל בכתובים באמת לא העלו שום גמרא על מסכתות סדר זרעים וסדורות כי אולי לא הספיק להם השעה וכן כבואר למעיון ברש"י סוכה דף י"ד ע"א ד"ה מסות מ"ש שם בשם מרדכי, האמנם ראה זה מצאתי בפירוש הרמ"ש למס' כלים סוף פמ"ו על משנת דתנן שם המרכוף וכו' כתב פי' גאון, שמצאו תלמוד מסכתא כלים" פי' פוסיא דרב גייתא, וכו' ע"ש וכן יש להגי' גם בערך ערך מרכוף ובפי' הר"ש שם דרש איתא שכצאו תללים כלים בארץ ויהי' וז"ל שכצאו תלמוד כלים בארץ רומה, עכ"ל נראה מזה כי היה בכתובים גם תלמוד למס' כלים [בבלי או ירושלמי] אבל באמת גם כזה יותר נראה כי היכות תלמוד שכתבו אין הכוונה לחיבור גמרא אבל הכוונה שצצאו ספר המשנה מסכתא כלים שהיה נכתב בו על תליון איזו פירושים מאוחד מצאנונים ובאישורת וישנא קורא לזה תלמוד, ויזבל אמנם גם לדעות כי היו לזו איזו מאמרים קצתים קטשועים גם מוסך תוכני הגמרא שהיו בכתובים על איזו משניות מודעים וסדורות וכבר העירתי במקמ"א על קשיות הש"ס המרדח דיי"ך רע"ב שהקשו ואי היה לי' אינרתא סי אפשר למישיחא וכו' ואין זה קשיוא דחא כמו כן אשכחן בש"ס ב"ס דקיד' רע"א ונדה דס"ה רע"א ובכתובות מ"ש ע"ב ובש"ס ב"ב דקל"ם ע"א שהיה שולח פלפולים כתובים באינרתא וכן בתולין צ"ה ע"ב דשלח לי' שמאל—לה—והגן תליסר גיולי דספך מרופתא דרש"י שם שהם דינים בתלכות עופות סמאים דאלו מרופות עיי"ש וכן בש"ס סוף תדיות דיי"ג סע"ב דר' מאיר ור' נתן הו' כתבי קשיותא ומירוקי פיותקא ושלחו התם, אשר סזה מוכרח דלפי מה שתרצו שם בתחבות מילתא דתתא שאני זה וישב מספיק לכל כתובות פלפולי הלכות שנתנו מאו להיות גם בכתובים מאלו שידעו להעלות דברים בכתב ואולי נכתבו רק בקצירות אומר ולא נסדרו בהרחבות פלפול וביאור הי' ונתן דועיט' לא עזרו רק בעד התפרצות כתיבות הלכות להיות מצוי אצל הכל כמו היבדתי ספרי קיצורים עכש"ל כבבוא.

סיו עיין שים יבמות ט"ב סוף ע"א. ואף בהנזמות מאמרי רבה בר בר חנא כשים
 ב"ב ע"ג ע"ד. אשר יחשבו זה רכים במחלם שאינם כפשוטן ורק ע"ד משל ומליצה
 הנה ראינו לחיל שעמי מאמר שראה ראם ביום שגולד שהיה גדול במשך ארבעה
 סרטאות עשו מה שאלה כשים וכדים דף ק"ג האך נכנס הראם בחיבה שעשה
 גת. ועמי מאמר שראה לאשה אתה שהפשילה את ריחה לאחוריה הניקה את בנה
 קבלו הדברים כפשוטן לענין דין כמימי אשה עשים כחובות ע"ה ע"א. ונכונה דעת
 רבינו המחבר דל אשר לא רצה להעביר בתעד השכירה על כל אנדות חז"ל להשיאם
 לדבר אתר והיה אנדות חז"ל לכלי הסך לכל איש שונה ופתי להשיאם לדעותיו
 ההשתתות כי באמת גם פשוטיהן מהורין. ובספרו היקר הגיל ראינו נוסף על גדולת
 חכמתו הפלגות ענותנותו המרחפת על פני כל ספרו כאשר כן גם בכל ספריו וראוי
 להעתיק לשוננו בתחלת ספרו שם ואלה דבריו: .התחלתי אני יהודה העני הנכמה
 והגבוה לכתוב בחיבור זה וכו' סי' הלכות יצירה ובאתי ברעד ובאימת ובספר כהוסי'
 דעת ובחכמה ותבונה ומלא עונות ומשעים חטאים וערום ונקי מזכות ומצות ומעשים
 טובים וכו'. ובדרך כלל לשוננו לשון צדיק לדבר בשפלות רוח וענותת חן וכפי הנראה
 שחיבר את חיבורו סי' לספר יצירה לעת זקנותו. אחר אשר כבר השלים את כל
 חלקי ספרו הגדול ספר העתים כאשר מרמז שם לספר העתים בהלכות שונות כמו
 בצד קצו' להלכות אבילות. ובצד קע"ב מ"ש בספר העתים הלכות ברכות וכו' שם
 בצד ר"ד מ"ש זה בהלכות ברכות שחברנו בתחלת ספר העתים. ובצד ר"ה למ"ש
 בספר העתים הלכות תשובה ועיין מ"ש נ"ב אודותיו הרב ה"י שזחיה במבוא הספר
 וכן בהערות והגדות י' שהוסיף בסוף הספר:

י' כמה שנוגע הערות ותקונים לגוף הספר הרבה הניח אחריו המ"ל הרב שוח"ה ע"ה ואעורר
 בכאן אשר מצאה די' להעיר עת עברתי על פני הספר. ובפרט במקומות המתוסים אשר הוא
 עבר עליהם בשתיקה.

צד ב' שורה למ"ד, וכדרך שכתב במשה ואהרן וכו'. כוונתו למכילתא ותתוסא ר"ם בא.
 צד ד' שורה כ"ד, וענין רובים קטנים כמו יקבלו הרבנים. כוונתו מתוסא, וצ"ל כמו יקבלו
 הרבנים תשובתו וכוונתו לש"ס חולין דף כ' רע"א (וגם במשנה ריש מס' תמיד הרובים שומרים
 עמ"ש שם במפרש).

צד ד' שורה ל"ב וגרסינו בבבא מציעא דנויקין וכו', כזה כתב גם לקמן צד מ"א גרסינו
 בבבא בתרא דנויקין, ולשונו מוזק יען כי אין ראוי לכנות התלמא כבי כל אחת בשם מסכתא
 כי המה רק חלקים ממסכתא אחת ושם המסכתא היא נויקין, ונכונות דבריו הרב בשו"ת סה"ל"ח
 כאגרת המסיכה ששוק על המדע"י בי רב שכתב כדאמרינן במסכת בבא קמא דכיון דתלמא כבי
 דרא מסכתא אין שייך לכתוב במסכתא בבא קמא אלא כדאמרינן בבבא קמא דנויקין ע"ש וכן
 ראינו כי גם מסכתא כלים מחולק בתוספתא לשלשה בבא קמא ומציעא ובתרא, ובסדר
 המשנה היה גם מסכתא נויקין מסכתא אחת כמו מסכתא כלים ועיין מדרש שו"ר השיריים ע"ה ראשו
 כתם פו שם אמרו נויקין שלשים פרקים כלים שלשים פרקים (והוא המקור לדבריו רש"י במשלי י"ז
 ספוק כ"ד) ואך לאשר בעלי הגמרא באו כארוכה על כל פרק ופרק ולזה חלקנו לשלשה חלקים
 וכן הספ' כלים בתוספתא, ועיין בהגהות הרב שוח"ה שמרמז על זה מ"ש ירודינו הרב החכם
 ד"ר ברלינר ג"י בהמשניות ואינו תח"י לראות אשר העיר בזה.

צד ז' שורה כ"ה. אבל יש לך ארם שטרחה מעט וכו', הדברים הללו לא מלכו יצאו
 ונתכוין לדהש"ם ברכות דף ל"ב ע"ב אלא מתוך שתמידים הן וכו' ובירושלמי שם הנוסחא גם
 בתורתא מתברכת.

צד כ"ב שורה ז'. בראיית הלב או בענין חיוון הלום וכו' רבינו העיר בכאן על תשובת
 הגאונים לשענות המינים שמענו על מאמרם בש"ס ברכות זיין ע"א דאמר ר' ישמעאל בן אלישע
 פעם אחת נכנסתי להקמיר קבורת לפני ולפנים וכו' עוי"ש פליאות המאמר והיה תשובה הגאונים
 שגרסה לו זה כמראה החלום, והגני בא אחריהם להטעים הדבר ומה היה המיכה להיות חולם לו

זו מכלל ספריו הגדולים והרחבים אשר ינע בהם רבינו להכיר בהלכות התלמוד לזכות בהם את הרבים נשאר לנו לסלופה מנסן אחד מהם היא השערי השני מספר העתים [ואשר נם ממנו חסר הרבה]. דרכו והלכו בקודש כדרך ספר הלכות גדולות ובתוספת מרובה. הלכות הריף הי' לו כמו התלמוד עצמו ובקבוצתו הלך והעתיק ממנו בסתם המשנה והגמרא ע"י קיצורו וסדרו וכפי נסחתי וסירושי ולפעמים נם

חלום זה ויתרם פיות מקסוגניו; והיונו ע"ד מ"ש [בהערותי בפנים הספר העתים] בהא דש"ס שבת י"ב ע"ב דר' ישמעאל בן אלישע. כתב על פנקסו כשיכנה המקדש אביא המאת שמינה אשר לא מצינו כן על זולתו כי ר' ישמעאל חבירו של ר' עקיבא היה אשר גם שניהם חשבו בכך כחויבא שהוא מלך המשיח והיה תקותם חזקה שער מרעה יבנה המקדש על ידו ע"ש והנה הי' ר' ישמעאל מתמיד במחשבות לבו שקיע ברעיונות התקף לחוות עד מרעה בנעם ד' ולבקך בחילו ויהי' עובר עבדת המקדש עם אחיו הכהנים להקפיר קטורות שהיא עבודה חשובה שבמקדש עיין בספ' יומא, ובכל משך זמן מלחמות בן כחויבא עם אדרייטוס התפלל מאת הש"י שירחם על עמו ויכבוש כעסו להיות ישראל נשע בד' ע"י בן כחויבא, אשר לה תפרש ברעיונות האלה כן נראה לו בחלום כאלו המקדש בנוי והוא עומד בחילד ד' להקפיר קטורת ושם נרמה לו מראה כבוד ד' שהוא מתפלל לפניו תפילתו השגורה בפיו, זו הג"ל נכון וזה עיין לרבינו שם צד ס"ג שורה י"ד בצינן ר' בנאה.

צד כ"ו שורה ג'. משום דמתייבין בשמואל, צ"ל משום דמחי ביה בשמואל, ושם שורה ס' כי אנו צ"ל כי אין אנו.

צד כ"ח שורה ב'. ובגון בענין ששאלו בין במשנה בין בגמרא כגון: היאך של ראשי חכמים קרובים ביום הכפורים וכו', מאמר זה סתום וחתום, אבל הברור אצלי דש"ס וצ"ל היאך של ראשי תרשים קרובים ביום הכפורים ונתכוין בזה למשנה ריש סס' שבועות אמרו לו מהו שיקריבו זה בזה וכו' ע"ש אשר באמת לא היה ולא יהי' נודמן להלכה למעשה להיות נאמר שעיר ר"ח או שעיר ויה"כ ויבא ליהי שאלה אם לתקריב זה בזה כשנמצא אח"כ אבל זה שנו ע"ד יגדיל תורה ויאריך אם עד"ם יודמן מה דינו, וראוי לי לבאר בכאן כי שאלות זרות באמפרות הרחוק במצואות או גם כלתי במציאות אשר נמצאו בש"ס במקומות מסורתיין [ואשר ר' ירמיה רגיל בהן כיונה] שהשיבו הראשונים לסתום פיות מרשייתן ומגדוניתן שזה להגדיל תורה ויאריך כש"ס רבינו בכאן בשם הגאונים אשר אמנם אין עוד בזה תשובה מספקת לסתום את מיהם כי מה הגדלות תורה לבלות חזמן בדברים של תוחה כדרך שהקשה הר"ח בתוס' עירובין י"ד דמה לנו כפלפול של הגל אבל האמת הנה הם לשתי אופנים. אופן א) כי סלפולי סכרות הנופלה בצדדי הספק בחקירות השאלה והתשובה הם להועיל להלכות המצוות ונהגות וענין ס"ש הרא"ש ס"ק דתולין בשאלות ר' ירמיה ד"ו שם באבירי בשר נחירה שנ"מ לענין גדר ע"ש וכן בתוס' יומא י"ג ע"א ד"ה הלכה ע"ש ואך להפארת הענין וגם להשתמר. בכח הזוכר בתרו אינו ספק בדין ועליה יסבו סלפולי המדות אשר המה להגדיל תורה להועיל לכמה ספיקות בדינים הנהוגים ומצויים להיות למיניו וישיבין סטנה, אופן ב) היא קשורה במצב העת כי בעת גזירות המלכות שרבו או לבטל מהם כמה מצות התורה או גזירות שמד כללי התחכמו רבים לקיים המצות בסתר וכדרך ערמה באופן אשר גם אם יהיו נתפשו כמעשיהם יהיו יכולין להתנצל כי לא נעשה מהם על צד קיום מצוה באשר לא נעשה בצורה המתאימת בקומתה ונעשה רק ע"ד צחוק והיתול או לכחזה אחרת אשר לזה החקירה בדינים באופנים וזים אינו בדברים שהם העדרי המציאות כי באמת נחצצים היו אז להלכה ולמעשה כתשובת רב האיני גאון הובא גם ברי"ן סוף ר"ה ובתשובת הגאונים על דיני המשנה התוקע שופר לתוך הכור או לתוך הדות או לתוך הפסס שספיקות בדינים אלו נראין דינים של תורה בהתקד ענין תקיעות שופר ברה"ה כפי מצב הנהוג בזמנינו אבל באמת נחצצים היו ידיעת דינים אלו בזמן השמד שגורו לכל מהם תק"ש והיו דוחקין עצמן לקיים המצוה בהסתר ע"ש ובאופן זה תלך לבטח דרכך בכמה דינים וזים כאלה אשר באו בש"ס ועד"ו הילקי דינים הנהוגים כמשנה גיטין י"ש ככתובות גם אשה על קין של פרה ונתן לה הפרה על יד של עבר ונתן לה העבד שנשנו אלו בזמן גזירות המלכות שבקשו להסמיר עמם הגזו לכתוב על אלה עיין כה"ג מפורש בגיטין ס"ד ע"א בתירוץ דרב ע"ש ומפורש גם במשנה כתובות פ"ט רע"א רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך ע"ש והארכתי במק"א להעמיד בזה כמה דברים בש"ס בקין אורה ומה מוכרח אני לקצר.

איוז הוסמות [ועין להרב המניד סיון מהי שבת המיו כתב חיל וסעד לדברינו מצאתי בספר העתים שהוא מחור אחד דברי הלכות דריף בכל מקום וכותב את לשונו] כמו שהעירתי בספרי עתים לבינה בכל המקומות שם. וגם הוסיף להעתיק בסתם מסרדשי רבינו הגנאל ואך במקום שמצא להעיר על פסקם וסירדשם ולהוות דעתו או

עד ל"ד שורה ו'. ולא רצה הכותב לומר שיחא אביו וכו', נכתבו, [לבריותא ב"ב קכ"ז ע"ב יכיר יכירנו לאחריים טכאן אמר ר' יתורא נאמן וכו' וסקרו בספרי פ' תצא. עד נ"א שורה א'. הפליג לתמוה על הא דאמר ריש לקיש [במסכת מ"ד א'] וכתנים בעלי מומין נכנסין בין האולם למזבח לצאת בערבה ור"י חולק דלמה לא הקשה לו במשנה מפורשת כפ"א דכלים דתנן דאין כהנים בע"מ מותרין לנטע בין האולם ולמזבח וכתב דאפשר לומר מסכתא דהא דתנן דכהנים בע"מ אין נכנסין בין האולם למזבח ששא לעבודה דזוקא ע"ש, דבריו חללו מתאמיים עם דעת הרמב"ן בהשגות בס' המצות חלק לאוין ס"ט שחי' כן ותלק על הרמב"ם שם וכן דעת הרמב"ד ספ"א מה' ביאור מקדש ודגיש ג"כ לתרץ עפ"י האי דרש"ם סוכה הנ"ל וזכה הרמב"ן לכוון לדעת רבינו מה, וברמב"ן שם הביא שכן מסרדש בספרי [בפ' קרח פסקא קפ"ז] דתני' שם מה בעל מום שלא ענש בו מיתה לא ענש אלא לעבודה ור שענש בו מיתה רין הוא שלא יענוש בו אלא לעבודה ומה ת"ל וזו הקרב יוסת לעבודה, ובמגלת אפרת שם דחה דבריו דאדבא הספרי לא קאמר לא "תוחר" אלא לעבודה אבל אמר לא "ענש" אלא לעבודה וא"כ טשטע דשלא לעבודה עונש מיתה ליכא אבל אזהרה איכא ע"ש ובמח"כ כי שנה כזה דורדאי פשוט דכוונה הספרי [או רכן ג"ל] לא "תוחר" אלא לעבודה דחרי עונש מיתה ליכא בבעל מום גם בעבודה כמפורש במנהדיין פ"ג ע"א ומזכר כן גם מתחלת לשון הספרי דפתח לומר ומה בע"מ שלא ענש בו מיתה רכע"כ הכוונה בעבודה דחיינו דעביד מה מצינו דכשם דבע"מ אין האזהרה רק לעבודה כמו כן העונש מיתה בוד היא רק בעבודה, וא"כ נתבאר דשלא לעבודה אין בבעל מום גם אזהרה ככל וסמילא ש"ם רגם איסור ליכא דרבי הרמב"ן ברורים וכ"מ מתוספתא פ"ו דסוטה דתני' דכהנים בע"מ מותרין לעלות לג"כ במעלות האולם והיינו משום דג"כ לאו עבודה היא אף ראפטר להם להיות נושאין כפיהן שלא במעלות האולם ותוספתא זו נעלמה מהרדב"ן ח"ב סי' פ"ד בלשונות שם יעו"ש.

עד ג"ס שורה א'. והכין פירש בירושלמי, לפנינו בש"ס ירושלמי לא מצאתי רק במרדש כראשית רבה יורא סמ"ט ובאגרות בראשית סוף פס"ז אבל כן דרך הקדמונים לכתוב מרדשי אגרות בשם ירושלמי לפי שהם אגרות א"י עפרש"י עה"ת סדר ויגש ע"פ ומקצה אחיו לקח, ואף המסתמא סופרים מצאתי להרמב"ן בחי' סגילה סוף פרק הקורא כתב ומצינו במסתמא סופרים שהיא גמרא ירושלמית ע"ש ומה תשכיל בכמה מאמרים שהביאו הקדמונים כשה ירושלמי ולא נמצאו בתלמוד ירושלמי שלנו שכוונתם היה לאחת ממרדשי רז"ל או לז' מסכתות קמנית ואזכיר קצת לזונמא עיין תשב"צ קטן סי' רנ"ז ירושלמי כל האומר פרשת הפן בכל יום מנבחה הוא שלא יתמעטו מנותיו ואני ערב עכ"ל, וכן במסר המרדש לרש"י ה' גרה סימן רע"ד ובירושלמי אומר בכל קודש לא תגע זה אשה שנאמר קודש ישראל, וכן בשלמי הגבורים על המרדכי פ"ד דברכות וז"ל בירושלמי קום כי דבר ר' מנאן א"י אלעזר בר ענן איש"י וכל דבר שבקדושה צריך למיקום על גלוי עכ"ל, וכן בדרכי משה או"ח סי' תקפ"ג בירושלמי איתא האי מאן דדמיך ברוש שתא דמיך מוליה, וכל מאמרום אלו לא מצאתי בירושלמי שלנו בשום מקום ובהכרח שכוונתם הי' לאיוז מרדש ועיין ג"כ תוס' תולין ק"ט ע"ב ד"ה גרה מ"ש והכל עשה עפ"י הירושלמי וכוונתם הי' למרדש ויקרא ובתנזומא פ' שמיני דמבואר כן וא"צ למה שנחנק בשו"ת שו"ם מהרדא ר' ח"א סי' י"ט, וכן מ"ש בתשב"צ קטן סי' הל"ד בשם ירושלמי פרשה ציון בידיה וכו' וליתא לפנינו ועשו"ה הרשב"א ח"א סי' רע"ה כתב ששכת מקורו.

עד ג"ס שורה ס'. כיום עשורה בתשורו, כן היא בספרו דר"א פכ"ס ועתוס' ר"ה דף י"א ע"א ר"ה אלא,

עד ס"ב שורה י"ח. פירשו בו רז"ל אם ברור לך וכו' מנהדיין ז' רע"ב.

עד רי"ד שורה ז'. פלגא באית די רבעה, ס"ס וצ"ל פלגא בארעא דאית לי ריבעא וכוונתו לש"ס ב"ב דף ס"ב ע"ב רע"ש בתוס'.

עד רס"ח שורה ס"ו, כל מהלכס חפץ, צ"ל כל מה שלבס חפץ.

הזכרים בשמש יל) ואחרי רבינו הרי"ף מזכיר בכל מקום בתואר. הגאון רבי יצחק ועוד הוסיף בחיבורו מספיק נאונים הראשונים ומתשובותיהם הלא המה ספר השאלות דרכ אחא, הלכות פסקות דרב יהודאי גאון, יכ) הלכות גדולות, ההלכות רי שמואל הלוי הגניז זיל הוא מספרו הלכתא נבחרתא הנאבד מאתנו ומקובצי תשבות נאוני בכל אשר רבו ככל ספריו ובה הגדיל לעשות וכבר כתב גם הרמב"ם במלחמות סוף חזקוני חז"ל וכבר ראינו גם לרבי יהודאי הנשיא זיל שדוא בקי בדברי הגאונים ועל שלחנו הם תמיד עיש ועשויה הריביש סימן קיו כמה שהעתיק שם דעתן של הגאונים בענין כתובות בנין דוכרין כתב אח"כ שכן כתוב תשובותיהם בחבור אדונינו הנשיא הרב אלברנולוי זיל, ונתחבן אל רבינו המחבר זיל:

יט) הלכות הרי"ף היו לפני רבינו כפי אשר יצאו מתחת יד המחבר במסדרהא קמא ולזה במקומות אשר חזר הרי"ף לתקן הדברים באיזו מקומות כאשר השיב בתשובות לשואלו (וכן נתקנו בהלכות הרי"ף שלנו) הוסיף רבינו להביא שוב אח"כ את אשר מצא אליו מה שצוה לתקן כמו שהעירוני בכל המקומות במנין הספר ומה נראה ג"כ שחיבר ספרו עוד בהיותו של הרי"ף. יכ) מספרי הלכות הגאונים מזכיר ברובה מקומות הלכות פסקות דרב יהודאי גאון, וספר הלכות גדולות מזכיר כלא זכרון שם מחברו ודברים שהעתיק בשם הלכות גדולות הם נמצאו בהלכות גדולות שלנו, וגם וזלתי מזכיר ג"כ ברובה מקומות ובמסומות או ובמסקא, אולי ה' לו קיבץ תשובת מתגאונים שהיו נקרא בשם פסקות ועיין בתחלת הלכות ערובי תרומין כתב וז"ל ואשכחן בפסקות שאילו מסקי רב יהודאי גאון ונתכתב שם על תגלין מדיב משי"ח ס"ט, שכן היא בפסקות קטנת דמוס ישן קישמא, וכוונתו לשאלות ותשובות הלכות פסקות שנתפסו פ"א בקישמנריגא שנת רע"ז ונכללו בו רכ"ח תשובות קצרות מתגאונים ועפ"י רוב סרי יהודאי גאון אולי נעתק מספר הלכות פסקות של הגאון, [אנב אוזכיר לתקן שיצאה מאת רי"ג הרב הגדול ר"ש באבר ג"י במבוא לשבלי הלסק או"ק ר"ה על מה שכתב בשבלי הלסק סימן קמ"ג בשם מסקי רבינו יהודה, כתב הרב אולי כוונתו להלכות פסקות של רב יהודאי גאון, והסתהי כי לא עיין בגוף הספר שם שכתב וז"ל ובמסקי רבינו יהודה מפרש כן בשם הרבינו יצחק והרבינו יעקב וז"ל [שדוא ה"ח] שאם שתה סים וכו' ומה ה' לו לחבין שאין כוונתו להלכות פסקות דרב יהודאי גאון, ובאמת כוונתו שם לפי' על מס' ברכות של הרב ר' יהודה מיר ליואן הנרעס בוארשא במספר ברכה משולשת ע"ש על הלשון ברף מ"א ד"ה או הנין, וכן היה לפנינו מתורב מאו עד כוסן הגאונים הראשונים קיבץ הלכות הנקרא בשם הלכות קטנות ועיין שבלי הלסק ח"ב כתב ובהלכות קטנות ובהלכות גדולות ובהלכות קצרות [כמו פסקות] של סר יהודאי גאון וז"ל גם כראב"ן סימן ס"ו [כתב ועיינתי בהלכות גדולות ובהלכות קטנות, ונמצא תשובה לרב אלסוי גאון כש"ח שיערי צדק וכן בספר האשכול ח"ב ה' ס"ח דף ג' שנשאל איזו ערף ומשובח אם להעתיק בתלמוד או לעטק בהלכות קטנות שרוב השלם מסין אחד הלכות קטנות ואומרים מה לנו לקושיות ולפלפל תלמוד, והשיב כי לא נתקנו [נתחברין] הלכות קטנות לשגן בהם אלא לפי שלמד תלמוד כולה ועסק בו וכי מסתפק לו דבר בדין ואינו יודע למרשו עיין בהם ע"ש ועיין שם הלכות "קטנות" לדעתו כמו הלכות קצרות ובענין בש"ס קידושין דס"ו סע"ב וא"ו רשלים קטיעא היא שענינו שנכתבת ואו קצרה כמו ו"ד ומה לדעתו מה דאמרו בש"ס פוסה ל"ה ע"א שאמרו על יהושע דין קטיעא ראש יסלל שנהקק בפירושו ועיין בערך ע"ש רש ב' ופ"י במסע"יד ערך בעל ההכונה הנכונה לדעתו קצר ראש לפי שה' עריין נער שה' זה למיציח על חסר תבונה וכן נמצא במדרש פ' תשא פ' מ"א קטיעי צוחרי' ע"ש, וכן הלכות קטנות הם הלכות קצרות כלא מ"ם והיו רבים רצין אתר הקיצורים הללו ועוד בדרות התגאים ואמראים היו קבצים כאלה והם הנקראים בש"ס בשם פרטי "הלכות" או "הלכתא" עיין תגינה ג' א', מוכה כ"ח א', ברכות ס"ו ב', תענית ל' סע"א, מגילה ב"ה ב', שבתות מ"א ב', קידושין ס"ט רע"ב, ובעלי אגדה הנזמים אתר הקיצורים דרשו בשבתם כמו שאמרו בסוף נדה תנא רבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מנבחה לו שדוא כן עוה"ב שנאמר הליכות עולם לו א"ת הליכות אלא הלכות, כי הלימוד דעת הדרך אשר ילכו בענינים תמידים הנעזים, ואמרו עוד עליהם באגדה אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם [ואעפ"כ] בכל הארץ יצא קום אלו ההלכות, כי היו בלי מ"ם של דברים והיו מצוי אצל רבים ודי הכל ממשמשין בהן, ומה מה שאמרו במדרש ויק"ץ סדר אמרו

(ח) רבים מגדולי חכמי החרוזה שאחריו העתיקו מספרי הלכותיו של רבינו ואף גדולי חכמי הדור שהיו מחבבי זמנו כמו הרזיה הבעל העיטור והראב"ד [חזון הראב"ד בעל השנוט] בספר האשכול ולא אכסיל בציון כל המקומות בספרי רבותינו שהביאו לרבינו המחבר באשר כבר הביאם הרב שחיה במכוא לפי ספר יצירה וכן בסוף ספר השמרות ושם חמצא עוד איזו דברים הנעשים לתולדת רבינו ואזכיר מה שראיתי בבעל העיטור חיב ה' מלה כתב ח"ל וכתב הרב ר' אברהם חכם חרינו שמהציון כדרכו לאתר מלה עיש ונתכוין בזה להראב"ד בעל האשכול כאשר ען הדברים שם בספר האשכול צד 112. וכפי מ"ש הבעל העיטור בתחלת ספרו היא שחיבר ספרו העיטור בשנת תקל"ט נשכיל מה' כי הראב"ד חיבר את ספר האשכול שנים רבות לפני שנת תקל"ט כי בודאי מספר שנים עכרו עד כי יתפשט העתקה מספר האשכול מנרבונא עד מרסליאה [מקום בעל העיטור] ובהיות בי בספר האשכול מזכיר במקומות רבות מהלכות רבינו המחבר נדע כי בתחלת שנת תתיק כבר חיבר רבינו ספריו עד כי בקצת שנים אחיו כבר הגיע העתקה מספרו ליד הראב"ד ז"ל וזה יחוק ניכ משיל בהגבלות זמנו של רבינו ז"ל, וראיתי בספר גריכה משולשת בתוספת הראיש רפיג דברכות דף ג' בענין האשמורת כתב וז"ל שם כתב בספר רבי יהודה ברזילי משום רנאמ פ"ק דיומא בכל יום היו תורמין המזבח וכו' עייש"ב ונראה דצ"ל

ס"ב ויתרון ארץ בכל היא אפילו דברים שאתה רואה אותם מיותרים בתורה כגון הלכות יציאת תפילין ומוזות בכלל התורה הם, וזה נראה מאמר ז"ל האיך קודא לאלו דברים מיותרים בתורה והן הן גופי תורה אבל נתכוונו לקובצי הלכות קצרות שנתחברו וכתבו בדינים אלו שאך המתנתוספו אז כתיבה על ספר והם נראין כתוספת לתורה הנתובי [שלא ה' אז הורה שבע"ס בכתב] וכן מבודא בביאור יותר במדרש קהלת ה' ע"ס הנ"ל ושם אמרו כגון תוספת של בית רבי ותוספת של ר' נתן הלכות גרים ועבדים אף הם ניתנו למשה כסני וכגון הלכות יציאת תפילין ומוזות בכלל התורה הם ע"כ והלשון מנומנם ולדעתי התחלות המאמר היות כגון הלכות תפילין יציאת ומוזות ושוב תוספת המסדר כמאמר מוסגר כגון תוספת של בית רבי וכו' שהוסף הוא להביא מספרים אלו שנתפשטו ביטוי והעלת הלכות קצרות אלו למעלות תוספתות דר"ה וז"א וז' נתן ולדעתי המסכתות קטנות שפחות כלה גרים וכו' המה מקבצי ספקי הלכות הנזכרים ומעתיקים שונים הוסיפו עוד אח"כ בהם וגם שנתכשו עיין כאור דרוע הגדול ח"א סימן תשנ"ד וכן הובא מסכתא דרך ארץ בש"ס ברכות כ"ב ע"א בשם "הלכות" דרך ארץ ואשר לקלות ערכם אמרו שם על בעל קיי שמותר לשנות בהלכות ד"א ועיין בירושלמי ס"ב שבת פ"ה ה"ב, ובאמת כאשר נהפך הרבה כתיבות קובצי הלכות אלו היו רבים מגדולי חכמים שלא נחו דעתם מזה כי תקלות מרובות נצמחו על ידם. א) שהם ממעטין תורה וכמ"ס חגאון רב פלטי בתשובה הנזכרת שאמרו לעשות כן שהם ממעטין התורה וגורמין שתשכח תורה מישראל. ג) הוצפה יסגי כי גם עוללים לא ראו אור נעשו מחבבי ספרים זיערו גאון. ג) רבו המכשלה כי תורת חרשה מאתם תצא מחמיוון בדברים שאין להם שורש ומקילין בעקרי הלכות חמורות ואימרו התורה בידא דמשפטי ובר כוזמן הש"ס התקומם ר' יוחנן לנגדם ואמר כותבי הלכות כושפי תורה עש"ס תמורה רי"ד והסכימו על המקרא כתוב לך את הדברים האלה אלה אתה כותב וזאת אתה כותב הלכות הים שהוא עצמו חיבר תלמוד בירושלמי עכ"פ בבית מדרשו נתחבר אבל על כותבי הלכות קצרות הנזכרות היה כוזמן ועליהם נתכוונו מה שאמרו בש"ס פוטה דף כ"ב ע"א ואם שונים אל תתערב אלו שונים הלכות, ועליהם נתכוונו בירושלמי פ"ב דמס' פאה מה שאמרו אין למידון מן הלכות, וכבר קרא תגר עליהם גם רש"ב בשבת דל"ב רע"ב באומרו הלכות הקדש תרוסות ומעשרות [שהם הלכות קצרות שנתחברו בענינים אלו שהיו נוהגין הרבה בא"י] הן גופי תורה וגמסרו לעמי הארץ, כי אימנות נקיה וקלה היא לאשר כל התפק למלאות ידו לכתוב וידי הכל שמשמשין בהן ועד"ז היו גם איזו קובצי הלכות קטנות בזמן הגאונים אשר כפי הנראה נתחברו מתלמידי רב יעדאיי גאון והעלו גם את המדומם, ועיין בערוך ערך מגל ב' כתב מגלת ספרים היא מגלה שיש בה הלכות פסוקות כעין ספר הלכות שאין בתלמוד ששצו אצל כל אדם עכ"ל והלשון מנומנם ונראה דצ"ל כעין ספר הלכות קטנות שהן מתלמוד.

כתוב בספר העתים שחיבר רבי יהודה בר ברזילי דברים אלו היו כתובים בשער א' הי' ברכות וקיש אבל כפי הנראה הביאם רבינו שם בשם הרב האי' נאון כדרכו כי דברים הללו באו בשורת הנאונים דמוס ליק ס' ק' בשם תשובה לרב האי' עיש עם קצת הוספה וכי' בשמו כפי' האשכול צד ו'. ועיין נ"כ מ"ש בשם רבינו בחודשי הרשב"א יבמות דף מ"ז ע"ב לענין פבילת עבד משוחרר אולי נתכוון למ"ש רבינו בהלכות שביעות עבדים :

ואמנם מבינותי ותלמידיו וחבריו אשר נשאו ונתנו עמו לא נודע לנו מאומה ומ"ש המשנה למלך בפ"ז מהלכות נירושין ונמשך אחריו בשו"ת נדע ביהודה מהדריק אחאע"ז סימן ס"ב על שם הרב ר' יהודה בר ברזילי בקמן שקידש לו אביו אשה ע"ש. יפה העיר הרב שוח"ה בסוף ס' השמרות דמקורו משורת מהרי"ק שורש למיד ושם איתא ששאל זה ר' נתן המכירי מהרב רבינו יצחק בר' יהודה ע"ש ואני מצאתי שגם במהרי"ק ט"ס כי המקור הוא בראב"ן ד' פ"א דף קמ"ט צד ג' ושם איתא שר' נתן המכירי שאל זה מרבי יצחק בר' משה ע"ש [ובניף שאלה זו כתבתי באריכות בספרי מצות חינוך ואכמ"ל] וכנראה שנתחלף לו להמלים במ"ש הגיסקי יוסף רס"ג דיבמות בשם הרב ר' יהודה בר ברזילי בענין קידושי קמנה ע"י"ש. ובוה נשלם אשר ראיתי להקדים לדבר אודות רבינו הגדול המחבר ז"ל וספרו. וקראתי שם פירשי עתים לבינה כי נלתי כל המקורים מחז"ל אשר עליהם נסבו דברי רבינו בספר העתים וגם העירותי בכל המקומות שדרכיו צריכין ביאור והגהה למען ילבנו על ידי זה דברי רבינו ז"ל זהבאתי מעט הערות ומלפולים בהלכות אשר זכיתי להבנות גם אנכי על ידו מאשר העיר ד' אח רחמי עת הוחי עסק בהעתיקות דבריו. קרב לנבי דהינא ואירדן. ולא הלכתי ברחבה כי קצרה לי העת באשר כי רק מספר איזו ירהם עסקתי בו והי צריך לי מתינות גדול בההעתיקה שלא להתציא דבר שאינו מתוקן ח"ו בספרו של רבינו ז"ל. ועתה אמרש את כפי' לפני ד' לבקש רחמים עלי ועל זונתי ועל בני יחדי וכלתי והצאצאים שיחדי למעט בלבבינו אהבתו וראתו לקיים מצותיו וללכת בדרכיו באריכות ימים וענות חיים ושלום יזכינו לחזות בנעם תורתו ולהציא לאור כל תעלומה ולהודיע בסתום חכמה יורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו אורחות אלקי יעקב :